

[**Lens Christensen.**]

censurens anvisning at skulle klippe nogle scener bort, især da filmcensuren på intet tidspunkt vil have branchefolk iblandt sig.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af lovforslaget

forkastedes med 98 stemmer mod 14; 9 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Ændringsforslag nr. 2

forkastedes med 88 stemmer mod 34; 9 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§ 1

vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 3

vedtoges enstemmigt med 131 stemmer; 2 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

§ 2, således ændret, §§ 3-6, ændringsforslag nr. 4, § 7, således ændret, og § 8

vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Første næstformand (Kaj Andresen): Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forhandling om ministeren for kulturelle anliggendes redegørelse af 11. marts 1969 om den kulturpolitiske situation.

(Redegørelsen findes i tidenden sp. 4523).

Bodil Koch: Vi skal her drøfte kulturministerens redegørelse fra den 11. i denne måned. Men jeg vil gerne begynde med at takke for den kulturpolitiske betænkning fra den 27. januar, som nu ligger på folke-

tingets bord. Det er overmåde nyttigt, synes jeg, at der findes en samlet oversigt over kulturministeriets arbejdsområder. Det er nyttigt ikke alene for folketingets medlemmer, men også for de mange ude i befolkningen, der viser en stadig stigende interesse for kulturelle problemer og også for kulturformidling. Selv om betænkningen ikke indeholder nogen konkrete forslag, giver den dog en masse synspunkter til overvejelse.

Må jeg tillade mig at påtale en lille, som jeg tror, historisk unøjagtighed i kulturbetænkningens første kapitel. Det siges ganske rigtigt, at det såkaldte kultusministerium varetog såvel kirkens som undervisningens og kulturens anliggender fra 1848 til 1916. Men derefter står der, at i 1916 udskiltes de kirkelige sager. Den historiske kendsgerning er dog vist den, at kirkeministeriet var moderministeriet, hvorfra de to andre sagsområder udskiltes. Jeg nævner ikke dette bare som en ren petitesse, men fordi dette sagsforhold leder tanken hen på tider, hvor der uanset økonomiske og sociale forskelle i befolkningsgrupperne var en trosenhed og et fællesskab i samfunds- og kulturforståelse, som for bestandig er gået tabt i vore dages moderne og splittede velfærds-samfund, hvor talrige modstridende impulser og symboler øver deres tryk og modtryk mod mennesker og danner et meget flydende og spredt kulturmønster.

I sin redegørelse her i tinget i tirsdags afstod kulturministeren fra at give nogen definition af, hvad kultur er, og det er meget vel forståeligt. Kultur er et uhåndterligt begreb, det synes jeg også. Men på trods af, at der er knap taletid — eller måske netop på grund af det, fordi vi ikke kan komme frem med ret mange synspunkter — så vil jeg på en lidt ekstraordinær måde her belyse en kulturforståelse, man spontant kan møde ude i befolkningen.

I en lille kafé sad forleden dag tre mænd alene ved et bord med hver sin øl. Jeg kom ind for at få en kop kaffe, fordi jeg var kommet en time for tidligt til et møde, hvor jeg skulle tale om dette evindelige problem: hvad er kultur. Under presset af, at jeg på ny skulle ud og bruge alle de dyre ord, der nu om dage har en sær evne til at nedslides så hurtigt og udhules, så man vægrer sig ved at tage dem i munden, hak-

[Bodil Koch.]

kede jeg hånden i bordet og sagde ud i luften: „Det er lige meget, jeg skal ud og tale om kultur om en time. Kan jeg så få at vide, hvad det er“. Der blev et sekunds varm og venlig tavshed, og så kom svarene. „Kultur“, sagde den første, „det er noget, man taler for meget om.“ Og lidt mere tøvende fra den samme: „Kultur, det er noget med slægternes historie. Det behøver man ikke at være cand. psych. eller cand. mag. for at forstå; det ved en jord- og betonarbejder lige så meget om. Men når man snakker så meget om kultur, så er det nok, fordi alle har vænnet sig til kun at se på, hvad naboen har, og ikke tænke på, hvad man selv har“. Han ramte unægtelig lige ned i centrum. En anden sagde, at kulturen havde han altid hos sig: „Denne her shop er også et led i kulturen, og kulturen er der, når jeg kommer hjem. Der er ingen båse. Jeg holder af mit værelse, jeg har selv indrettet det; jeg holder af det, farverne, rummet, det hele“. Og så brød en af de andre ind: „Ja, det, man skaber selv, er dejligt“. Nummer to mand fortsatte med at fortælle; at han havde købt et maleri. Om andre ville synes, det var godt, anede han ikke, men han vidste én ting: at ingen kunne købe det af ham, ligegyldigt hvad de ville give ham for det. Og så talte en tredje om glæden ved livet og ved familien. Jeg synes, at her mødte man ganske spontant en så ægte kulturforståelse, at den var værd at tage med.

Det er meget vigtigt, at vi gennem den kulturpolitik, vi fører, får sprængt den kunstigt opståede såkaldte kløft mellem finkulturen og massekulturen. Men skal det lykkes, så må vi stadig gøre os den sammenhæng klar, der er mellem befolkningens økonomiske, sociale og i høj grad dens boligmæssige, uddannelsesmæssige og kulturelle vilkår. Kulturbilledet er en enhed af alle disse faktorer og deres indbyrdes balance. Men der viser sig jo blandt andet en stor træghed i den social-kulturelle udvikling derved, at endnu når kun 10 pct. af arbejderbørnene vore universiteter.

Jeg synes, det var opmuntrende, at kulturministeren i sin mundtlige redegørelse så klart gav udtryk for en målsætning i kulturpolitikken, som ville sprænge de snævre rammer, der normalt begrænser

kulturdebatten, eller i hvert fald meget ofte gør det. Mindre opmuntrende ja, lige ud bedrøveligt, var det at høre, at ministeren ikke tør have nogen mening om, hvorvidt der ud af en fremtidig debat om kulturpolitikken og dens placering i forhold til andre samfundsopgaver vil manifestere sig en politisk vilje til at give kulturelle aktiviteter en større plads. Jeg tror, at hvis vi ikke nu her i folketinget tager denne debat op med en fast vilje til, at politisk handlen skal følge på vore ord, så kompromitterer vi den sag, som vi ønsker at fremme, og som ministeren med sin betænkning har gavnet.

Ministeren opfordrede jo selv forleden dag partierne til at tage alle disse spørgsmål op, og jeg kan sige, at i mit parti har et kulturpolitisk udvalg med en lang række underudvalg i lange tider arbejdet grundigt med alle disse problemer. Socialdemokratiet mener, at sådan som udviklingen er her i landet for øjeblikket, og sådan som den arter sig, er de kulturpolitiske problemer eller hele kulturpolitikken rykket frem nær første række på den politiske platform. Det fremgik med al ønskelig tydelighed af selve kulturministerens tale forleden, at han må være enig i dette synspunkt, og jeg vil håbe, at ministeren her i dag vil bekræfte sin og regeringens vilje til handling på det kulturpolitiske område.

Ministeren sagde også i sin tale, at i samme omfang, som befolkningens interesse samler sig om de kulturelle aktiviteter, vil de kulturpolitiske opgaver få en stærkere placering på statsbudgettet. Det er selvfølgelig rigtigt, at en stærk offentlig opinion kan øve pres på folketinget, men ministeren har erfaret lige så godt som jeg, at allerede som forholdene er, inden den fornyede debat, som nu efterlyses af ministeren, eventuelt tager fat, øves der et overordentlig stærkt pres imod kulturministeriet fra interesserede befolkningsgrupper, som i musik- og teaterforeninger, i private kunstcentre, i børne- og eksperimentalteatervirksomhed af forskellig art ofrer både store private midler og megen arbejdskraft, og de får alt for ofte, ja, næsten altid, afslag på selv yderst rimelige ønsker om støtte fra ministeriet. Der er såmænd ingen grund til at afvente en debat, hverken her eller ude i befolkningen. Der kan være noget om, at kultur er noget, man snakker alt

[Bodil Koch.]

for meget om, men des mere grund er der til at gå i gang med en kulturel reformpolitik, som er højst påkrævet i dag.

Nu ved vi jo, at ministeren om få dage vil fremsætte de to museumslovforslag og kunstfondlovforslaget her i folketinget. Naturfredningsloven er under debat og behandling. Forhåbentlig kommer der også et teaterlovforslag meget snart. Forleden dag sagde ministeren, at formentlig ville teaterlovforslaget blive fremsat. Det ville være yderst beklageligt, hvis det ikke skete. Det vil så vise sig ved behandlingen af disse lovforslag, om de virkelig ved revisionen kan opfange nogle af de kulturformidlingsopgaver, som kulturcentertanken sigtede imod. Selvfølgelig kan også fritidsloven, når den træder i kraft i august i år, opfange nogle af disse problemer.

Der er et stigende behov for alskens kulturel aktivitet hos unge som hos ældre. Derfor vil jeg gerne spørge ministeren, om han har gjort sig nogen tanker om fremsættelsen af det lovforslag, som regeringens kulturudvalg udarbejdede i 1968 om støtte til fremme af kulturelt arbejde. Jeg tror, at dette forslag rummer mulighed for at sætte noget i gang, der måske kan komme til at minde om det, som det svenske kulturministerium arbejder med, og som departementschef Pahlson for nylig kaldte en kulturrevolution, hvor man måtte tage drastiske skridt hen over finkulturen og ud i den brede folkelighed. Lovforslaget kaldes i kulturbetænkningen et sikkerhedsnet, der skal spændes ud under den eksisterende og fremtidige lovgivning på særlige specialområder, for at der kan blive — og det er dette, der er vigtigt — tilstrækkeligt råderum og udviklingsmulighed for de i befolkningen opståede behov for dyrkelsen af deres kulturelle interesser i videste forstand. Vi må stræbe efter en så udstrakt decentralisering af kulturformidlingen som overhovedet muligt. Jeg tror, at disse ting bedst og mest virkelighedsnært varetages på lokal og eventuelt på regional basis.

Den unge generations holdning over for det etablerede samfund og dets traditioner er velbekendt. Kulturministeren kom i sin redegørelse ind på dette problem, og jeg deler ganske hans opfattelse af, at hverken forargelse eller moralisering er på sin plads over for det såkaldte ungdomsoprør. Men det er afgørende nødvendigt med fremtiden for øje at ændre den situation, der har fremkaldt dette oprør.

I et lille skrift, der hedder „Langhåret livsstil“, siger den norske sociolog, professor Nils Christie:

„Men uanset fremtiden kan det vel allerede nu siges, at blomsterfolket er i færd med at tilføje både konsumentideologien og dens grundlag i manglende behovstilfredsstillelse et langt hårdere knæk, end der i meget, meget lang tid er tilført disse strømninger fra noget andet hold . . . ingen, hverken blomsterbørnene eller vi andre, bliver helt de samme efter dette.“

Jeg tror, at trods de diffuse og også foruroligende aspekter, ungdomsoprøret kan afspejle, så er det vel til syvende og sidst mest et tegn på en frigørelsesproces fra et samfund, der er frustreret af sin egen konsumentideologi. Men netop denne proces tvinger politikerne til at tænke nyt og handle radikalt, både hvad uddannelse og kulturpolitik angår. Det er ganske givet. Her er det hverdagens nære krav, det gælder.

Både den hjemlige situation og det kig ud i fremtiden, som kulturbetænkningens anden del giver os, kræver en nyorientering. Det var en inspirerende idé, kulturministeren fik, da han lod anden del af betænkningen udarbejde, så vore kulturproblemer blev sat i det skarpeste relief.

Læsningen af disse sidste kapitler i bogen er fascinerende som Karin Boyes „Kallocain“ eller Huxleys „Fagre ny verden“, blot at vi her får indblik i fremtidsperspektiver set i den nøgne virkelighed i dag, i videnskabens klare lys og ikke som fantastiske tanke-spind. Man undres og skræmmes på samme

[Bodil Koch.]

tid i bevidstheden om, at fremtiden allerede er begyndt — en fremtid, hvor samfundet under den tekniske udvikling vil ændres totalt, med dyb, indgribende virkning for mennesker på alle livets områder. Vi skal tænke og handle under et enormt pres fra en verden under en så eksplosiv forvandling, at det ville være sært, om vi ikke følte os usikre. Men samtidig føles unægtelig også nødvendigheden af radikal kulturpolitik des meget stærkere.

Mærkeligt nok fik jeg netop i går Jørgen Gustava Brandts nyudkomne digtsamling tilsendt, og jeg vil slutte med en strofe derfra:

„Politikere (vore!), der ikke ved deres levende råd om fremtiden, men fra dag til dag stirrer på kendsgerninger, tar beslutninger, udfører handlinger så godt som muligt for øjeblikket, idet det ene fornødne og rigtige er umuligt.“

Jeg synes, Gustava Brandt rammer ind i den situation, der er vores. Man kan ikke lovgive om livets absolut rigtige udformning, men jeg må mene, som jeg allerede har sagt, at vi samlet her i tinget virkelig må tage fat både på løsningen af nogle af de traditionelle kulturproblemer, som trænger i høj grad til revision og ændring, og i endnu højere grad på at eftertænke, hvad vi kan gøre for at komme det oplevelsesbehov og den længsel efter et nyt fællesskab i møde, som så stærkt slår os i møde fra nutidens ungdom.

Lembourn: Definitioner på kultur har der været mange af. Desværre er den energi og opfindsomhed, som man har vist i sin definitionsglæde, omvendt proportional med nytten af samme.

Det kan derimod have sin mening at forsøge at forklare, hvad man mener med begrebet kulturpolitik. For i det øjeblik man føjer politik til kultur, siger man noget om et handlingsmønster. En definition skal følgelig bruges til at forklare, hvor man vil handle og hvordan.

Vælger man at definere kulturpolitik som en stræben efter at erstatte en gold, til tider dødbringende duel mellem mennesker og miljø med en frugtbar dialog, kan man svare, at det er for vagt til at kunne kaldes en definition. Til gengæld har man i det mindste vist retningen. Kulturpolitik er et forsøg på at humanisere, på at gøre tilværelsen en smule mere menneskelig, end den er.

Kunne vi imidlertid nå så langt, at vi skiftede ideologierne ud med kulturpolitik — og hvem ved, om ikke det 20. århundredes rædsler har bragt os så nær helvede, som nogen generation har været det, at vi er ved at blive en anelse klogere — ville det betyde, at for en gangs skyld prøvede vi at føre politik ikke for en idés skyld, ikke for effektivitetens skyld, men for menneskets skyld.

Naturligvis, en kulturpolitik ophæver ikke den dualisme, den evighedskonflikt, som ligger i menneskets væsen og dermed i samfundet. Tilværelsen kan aldrig gøres problemløs, det ville være det samme som at gøre den livløs. Men hvis kulturpolitik defineres som gjort her — altså som en stræben efter at erstatte en gold duel mellem mennesker og miljø med en frugtbar dialog — er det det samme som politisk at gøre et forsøg på at give mennesket mulighed for at beherske miljøet og bruge det til det, hvorom al stræben i den sidste ende drejer sig: at udfolde sig.

Kulturministeriets betænkning er i sit redaktionelle princip rigtig i den forstand, at kulturpolitik ikke alene er kunstfunds politik. Det er fredning, det er pædagogik, det er kamp mod forureningen, det er uddannelse, det er enhver bestræbelse, der gør mennesket centralt og til et mål i sig selv, et mål, hvis indhold er den enkeltes udfoldelse. Det er et intenst politisk ønske om at bevise, at det kan lade sig gøre at gengive mennesket magten over miljøet.

„Den egentlige nydelse ligger ikke i, hvad man nyder“

— sagde Søren Kierkegaard —

„men i forestillingen. Hvis jeg i min tjeneste havde en underdanig ånd, der, når jeg forlangte et glas vand, ville bringe mig al verdens kostbareste vine, lifigt blandede i en pokal, da ville jeg give ham hans afsked, indtil han lærte, at nydelsen ikke ligger i, hvad jeg nyder, men i at få min vilje.“

[Lembourn.]

At gengive os viljen og miljøet betyder ikke, at vi undslipper konflikterne.

Kulturbetænkningen opstiller ingen egentlig målsætning, den er beskeden nok til at nøjes med i sine sætninger at formulere et spørgsmål. Men i spørgsmålet ligger begyndelsen til en målsætning, og den er diskutabel. Spørgsmålet lyder nemlig således:

„På alle niveauer vil man opleve en voksende spænding mellem to tendenser: Tendensen til frigørelse og det enkelte individs muligheder og tendensen til, at vi må løse flere og flere opgaver i fællesskab. Hvorledes kan udviklingen ledes i retning af en syntese af disse to tilsyneladende modstridende tendenser?“

Det er en misforståelse efter min opfattelse at tale om en syntese af to tilsyneladende modstridende tendenser. Disse to tendenser er ikke tilsyneladende modstridende, de er modstridende og vil altid være det. Der kan ikke, og der skal ikke sættes en syntese op som målsætning for kulturpolitikken eller for nogen politik overhovedet, det er en utopi, og det er mangel på erkendelse af livsforudsætningerne. Der vil altid være en konflikt mellem frihed og lighed; derigennem består de begge, og vi ønsker at bevare begge. Problemstillingen er en anden: hvorledes omgør vi denne konflikt til en positiv dialog, således at modsætningen ikke presser os ned ad udviklingens vindeltrappe, men opad?

Det, vi kan gøre, er, at vi kan sætte os som målsætning for vor kulturpolitik, at vi prøver at bevare en balance mellem friheden og ligheden, så den hverken stivner i den allerede eksisterende eller sprænges i en revolution, fordi modsætningen mellem friheden og ligheden bliver for stor. Vi kan vælge os som mål at skabe et miljø, der øger den enkeltes muligheder og evner for at udfolde sig og lærer os nødvendigheden af at kunne beherske sig.

Savner betænkningen således en formuleret målsætning — og det skal den ikke kritiseres for; som anonym kunne den dårlig tillade sig det — rummer den til gengæld en særdeles sober og nøgtern gennemgang af en kulturpolitiks virkefelter, opstiller alternative løsninger og bringer orden i et omfattende og for mange hidtil uover-

skueligt stof. Målsætningen overlader den, som den bør, til den politiske debat.

Næste spørgsmål er derefter at omsætte den i praktisk politik. Følger man kulturbetænkningens disposition, er det første område, hvor vi skal forsøge at skabe balance mellem udfoldelse og beherskelse, mellem den ene og fællesskabet, naturfredningen, bygningsfredningen og forureningsproblemerne.

De hidtidige fredningsbestræbelser har ikke været forgæves, men man må erkende, at en ny praksis må anvendes. Man kan ikke fortsætte med mere eller mindre usammenhængende fredningsplaner og fredninger; der må lægges en fælles plan for hele Danmarks areal, hvori man principielt afgør, hvilke områder man ønsker skal være rekreative, hvor byerne skal udvikle sig, og hvilke landskaber der skal bevares som ubebygget natur. Kun én fælles plan kan afløse den fredningsforvirring, vi befinder os i, og give administrationen den faste baggrund, den i dag savner for at kunne gennemføre sine ofte udmærkede delplaner.

Men fredning er et indgreb både i den enkeltes udfoldelse og i miljøets udviklingsproces. Den fælles plan må afbalanceres af et krav fra den enkelte om at have rimelige muligheder for at vælge æstetisk frit; og ingen landskaber er ren natur, de er jo alle kulturskabte, og det ville være et utåleligt æstetisk tyranni, hvis man valgte et ganske tilfældigt tidspunkt i en kultiveringsproces som den sidste mulighed. Hvad vi synes er smukt i dag, vil man muligvis finde grimt om et halvt århundrede. Der må derfor dels sættes klare grænser for, hvilke indgreb fredningen må anvende, dels må der være områder, hvor ingen æstetiske normer sættes op som de eneste acceptable, men hvor en fri udvikling, uanset den støder tidens æsteter, skal have en chance. Den spanske trappes skønhed skyldes ikke dens planmæssighed, men dens tilfældighed og dens energiske stilforvirring.

Også bygningsfredningen kræver en balanceret lovgivning. Ønsket om et menneskevenligt miljø, en mangfoldighed af stilarter, en by, der kan leves i, også på en irrational måde, kræver en bevarelse af gamle æstetisk værdifulde huse. Men går man for rigoristisk til værks og pålægger ejerne og

[Lembourn.]

brugerne så stramme regler for benyttelse og modernisering af de gamle ejendomme, at de ikke bliver til at leve i, skader man bygningsfredningen mere, end man gavner. Det må derfor noteres med glæde, at man i betænkningen har gjort sig klart, at man må prøve at stille ejerne af de fredede bygninger både afskrivningsmæssigt og skattemæssigt bedre, og man må yde en vis støtte til restaurerings- og vedligeholdelsesarbejde. Ingen får glæde af en bydel med fredede ejendomme, hvor ingen bor. Det er ikke engang en scene, det er bare en forladt kulisse.

Det er nødvendigt, at man i den kommende kulturpolitik lægger stadig større vægt på en løsning af forureningsproblemerne. Betænkningen gør ret i at fremhæve dette stærkt, men også her må man søge balancens løsning. Det må være muligt at nå frem til en kombination af stigende industriel produktivitet og en rensningsteknik, så man undgår den nuværende forurening, men man kan ikke lade industrien alene bære de meget betydelige omkostninger, det vil kræve. En standsning af forureningen af luften, vandet og jorden forudsætter en omfattende industriel forskning, hvis finansiering ville svække dansk industris konkurrenceevne katastrofalt, hvis man skulle bære den alene. Forureningsspørgsmålet kan løses, men ikke kun gennem restriktionslovgivning. Vi må i Danmark meget snart til at indstille os på, at industriel forskning kræver betydelige offentlige investeringer.

Betænkningens næste område er en række uddannelser med kulturpolitisk sigte. I modsætning til de andre uddannelser rummer de musiske det skisma, at de skal forsøge at forene et krav om en håndværksmæssig kunnen med åbenhed over for en spontan kunstnerisk udfoldelse.

Vanskelighederne omkring filmskolen er karakteristiske. To standpunkter, begge for yderliggående, stod over for hinanden: En gruppe ville alene bygge undervisningen på spontaneiteten og i øvrigt undlade at tage noget hensyn til den eksisterende samfundsstruktur, som eleverne dog engang som kunstnere skal leve i, en anden gruppe det modsatte.

For alle musiske uddannelser gælder det, at håndværket må læres, og samtidig bør

der være rum for individuel skaben. Det har kunnet lade sig gøre ved Europas akademier, teaterskoler og konservatorier igennem århundreder. Det må stadig kunne lade sig gøre, og det ville være kortsigtet og barnagtigt at ødelægge denne balance og kræve, at de musiske uddannelser fra nu af alene skal være spontaneitetens værksteder, gratis og betingelsesløst stillet til rådighed for amatører, der i egen formening er professionelle. Den, der fornægter fortiden, vil blive tvunget til at gentage den.

Man må imidlertid forstå, at efterhånden som flere og flere søger de musiske uddannelser, hvad man kun kan glæde sig over, må der også gives de færdiguddannede plads i vort uddannelsessystem, ikke mindst i skolen. Det gælder først og fremmest musikpædagogerne, men også andre. Ensidige og snævre fagforeningssynspunkter bør ikke have lov at holde de musisk-pædagogisk begavede borte fra en skole, som mere end nogen sinde får brug for netop de kunstnerisk trænede og musisk talentfulde, som ønsker at udføre et pædagogisk arbejde.

Kulturformidlingen er et andet af de virkefelter, betænkningen indgående beskæftiger sig med. Selv om det ikke er muligt skarpt at skelne mellem kulturproduktion og -formidling, så synes opdelingen praktisk. Bibliotekerne spiller en afgørende rolle i dette arbejde. Man fremhæver behovet for rationalisering og med rette. I betænkningen bringer man ikke nogle af de grelle eksempler, som man kan finde i statsrevisorernes beretning, på forskellen i omkostninger ved at ekspedere en enkelt bog til en låner. I et deltidsbibliotek viste det sig, at det kostede 31 kr. 8 øre, hver gang bibliotekaren tog bogen ned fra hylden og rakte den over disken til låneren. Det er mere end de fleste bøger koster at købe i dag. Den gennemsnitlige udgift pr. udlånt bog i centralbibliotekerne er 4 kr. 20 øre. Også kulturen har sine danaidekar.

Men samtidig med, at man derfor helt og fuldt kan støtte ønsket om en mere rationel form for bogudlån, må man advare imod, at rationaliseringsbestrebelse fører til en centralisering af bogindkøbet; netop i de decentraliserede bogindkøb har vi en garanti mod et statsmonopoliseret smagsdiktatur inden for så afgørende et område for litteraturen som bogudlånet.

[Lembourn.]

Bibliotekernes muligheder for at blive begyndelsen til kommende kulturcentre synes oplagte. Når vi i folketinget ikke begræd henlæggelsen af forslaget om oprettelse af kulturcentre, var det, fordi ikke mange troede på, at man kan skabe spontan musisk udfoldelse kunstigt ved hjælp af bevillinger og mursten. Et kulturcenters berettigelse er dets spontaneitet. Og derfor vil dets egentlige centrum ofte være en personlighed, som har vitalitet nok i sig til at samle en gruppe omkring sig. Det kan ske i biblioteket, i skolen, i museet, i avantgardebiografen, i værkstedsteatret. Ingen har nogen sinde kunnet forudsige den næste kunstbølges art. Det er lige så umuligt at planlægge et kulturcenter. Det kan kun opstå af sig selv.

Museumsdebatten er i fuld gang. En gruppe afviser ønsket om, at museerne i højere grad må indstille sig på udstillingsvirksomhed og prioritere public relations på højde med arkivering. Andre vil gøre museerne til levende kulturcentre. Man sporer i betænkningen en vis sympati for det sidste synspunkt, og den deler jeg. Men det må være muligt at give forskerne, hvad forskernes er, og dog skabe en museumsstil, som er tiltrækkende. Det er en misforståelse at tro, at det kvalitative altid er en modsætning til det underholdende. Tværtimod viser vor kulturhistorie, at den største kunst ofte var den, der var mest populær. En kulturel kendsgerning, man for tiden synes tilbøjelig til at ville glemme.

Udstillingsmulighederne må gøres bedre for malerne og billedhuggerne. Amatørmusikken må støttes. Jazzen må anerkendes, og art cinema-biograferne må med ind under kulturministeriets gavmildhed.

Og så kommer afsnittet om vort kulturpolitiske smertensbarn. Det konservative folkeparti har den overbevisning, at konkurrence stort set fører til kvalitetsforbedring, også i radio og TV, og at det derfor er nødvendigt, at statsmonopolet på radio og TV brydes, og at kanal 2, når den kommer, bør produceres og administreres i uafhængighed af den eksisterende kanal 1.

Lige så vigtigt er det, at vi får opklaret ansvarsproblemet i Danmarks radio. Det er derfor med stor interesse, vi både i betænkningen og i ministerens kulturpolitiske redegørelse har noteret os en kritisk hold-

ning over for den bestående tilstand. Vi kan helt og fuldt støtte ministerens udtalelser om, at man ikke har fundet den rigtige form for kompetencefordeling. Hvem der har ansvaret for hvad, kan ikke fortsat være et ubesvaret spørgsmål i Danmarks radio. Heller ikke den eksisterende ansættelsespolitik er acceptabel; også den bør revideres. Alsidighed i holdninger og talent må sikres, og en større brug af ansættelser for kortere åremål må foretrækkes fremfor livsvarige.

Til sidst om kunstpolitikken. I dette afsnit af kulturbetænkningen siges det, at vi må prøve at ændre kunstfondpolitikken målsætning fra at være en legat- og almissestøtte til kunstnerne til i stedet at være en støtte til værket. Den kunstpolitik, som mit parti igennem årene har arbejdet for, er helt og fuldt i overensstemmelse med denne målsætning, som betyder en principiel ændring af den hidtidige kunstfondlovgivning. En støtte til værket i alle dets former vil bidrage til at overflødiggøre legatet, som kunstneren selv opfatter som et materialistisk og kunstfjendtligt samfunds almisse, og denne støtte til værket vil give ham en plads i samfundet som alle andre. I stedet for at betragte ham som pynt, bør vi bruge ham, fordi vi ikke kan undvære hans værk.

Til slut skal det siges til dem, som måske har undret sig over, om det virkelig var nødvendigt med så omfattende en betænkning, og hvorfor vi ofrer så megen tid og så mange kræfter i et forsøg på at skabe en ny og aktiv kulturpolitik: digteren Keats gav et såre klart og koncist svar herpå: „A thing of beauty is a joy for ever“.

Merete Bjørn Hanssen: De to mål, kulturministeren i sin redegørelse til folketinget i tirsdags har opstillet for en alsidig kulturpolitik: at den skal skabe den bedst mulige baggrund for de enkelte menneskers udvikling, og at den skal styrke deres evne til at deltage i udformningen af vores fælles tilværelse, tror jeg ikke, ministeren vil få svært ved at vinde tilslutning til. Ministeren siger her noget, der gælder alment for politiske mål, og har dermed fået understreget det meget vigtige, som denne debat sammen med den kulturpolitiske betænkning nr. 517 og ministerens redegørelse skal tjene til at fastslå: at kulturpolitikken ikke lader sig adskille fra det hele politiske virke, men må

[Merete Bjørn Hanssen.]

bæres af de samme principper, der gælder her.

Problemerne opstår først, når vi fra det almene går til det konkrete og skal træffe beslutningerne om, hvordan vi vil føre vore mål ud i virkelighedens verden. At ministeren ønsker, at disse beslutninger skal hvile på en forudgående og en indgående debat, er forklaringen på det næsten gigantiske oplæg, han med sin betænkning har givet offentligheden og folketinget, som naturligvis ikke på et kvarter kan præstere entydige svar på samtlige ministerens udfordringer. Men jeg vil gerne takke, fordi vi har fået råmateriale, der kan bringe perspektiver og sammenhæng ind i vore afgørelser.

Til disse perspektiver hører, at kulturpolitikken ikke kun er et anliggende for kulturministeriet, at dens faktiske og ønskelige omfang derfor heller ikke begrænses hverken økonomisk eller lovgivningsmæssigt af ministerens område. Ministeren kan derfor næppe, hvis han vil fastholde sit prisværdige ønske om at skabe bredde i kulturdebatten, samtidig mene, at den politiske vilje til at give kulturelle aktiviteter en større plads alene måles på, hvilket omfang udgifterne til ministeriet for kulturelle anliggender har på statsbudgettet.

Der sker i disse år en sådan politisk prioritering af uddannelsespolitikken med et markant sigte mod derigennem at fremme samfundets fortsatte velstandsudvikling, at dette vel strengt taget er vor største samlede kulturpolitiske indsats. Herigennem skabes nogle højst nødvendige forudsætninger for at bevare og fremme en række af de anliggender, der hører under kulturministerens domæne.

Det er i debatten i dag en betydelig vanskelighed for os, at disse anliggender i stort omfang hører til den del af kulturlivet, der hedder kunst. Det er en vanskelighed, fordi vi alle ved og ønsker det fastslået, at kultur ikke er identisk med kunst, men dog hører uløseligt sammen dermed. Spørgsmålet er derfor, om vi ikke tjener os selv bedst ved at kalde tingene ved deres rette navn og vedkende os ansvaret over for en række kunstneriske anliggender, som sorterer under kulturministeren, samtidig med at vi vedkender os vort ansvar for en mangfoldighed af problemer sorterende også under andre

ministerier, som tilsammen tegner billedet af samfundets hele — for mig gerne — kulturelle udvikling.

Jeg må f. eks. mene, at det forureningsproblem, der gang på gang dukker op i ministerens betænkning nr. 517, er et virkeligt kulturelt problem, hvis frygtelige alvor kun yderligere understreges af de skadevirkninger, betænkningen nu kan påvise i vore arkiver, museer og samlinger. Det kan efter venstres opfattelse ikke være tilstrækkeligt her at sætte ind med en sporadisk politik, der har til formål at afbøde skadevirkninger, og så i øvrigt give op over for en løsning ved problemets rod. Det kan ikke være meningsfuldt at lægge planer for tiltalende fysiske rammer ved fredningsforanstaltninger, hvis forgiftning gør disse rammer utiltalende, eller at lægge planer for museers og samlings fremtid, hvis forureningen får deres indhold til at smuldre.

Eksemplet nævnes, fordi det så tydeligt illustrerer, at en høj politisk prioritering af de kulturelle aktiviteter meget let kan ligge uden for kulturministerens område og budget, og det perspektiv synes jeg der er al mulig grund til at takke ministeren for at han bringer ind i debatten, også fordi jeg hermed kan understrege, at mit parti betragter forureningsproblemet som en opgave, vi stærkt ønsker løst.

Jeg føler videre, at det, jeg for lidt siden betegnede som vor måske største kulturpolitiske indsats, uddannelsespolitikken, i høj grad rejser krav om, at de kunstneriske uddannelser, der hører til ministerens område, bliver ligestillet i udviklingen med alle andre uddannelser. Dette være sagt for at understrege ministerens ord om bevillingsmæssige forsømmelser over for bestående institutioner.

Jeg havde håbet, at betænkning nr. 517 eller ministerens redegørelse over for tinget ville have givet os et tydeligere billede, end tilfældet er, af, hvad vi her har forsømt. Det kunne have været et konkret udgangspunkt for også at bringe en langsigtet prioriteringslinje i anvendelse på ministerens område i lighed med, hvad vi tilstræber på en række andre politiske områder. Det ville have givet os et bedre grundlag for at fastlægge de principper, vi ønsker fulgt. Lad det her være nok at sige, at ministerens udtryk om, at kunstens mål hviler

[Mørete Bjørn Hanssen.]

i sig selv, og at støtte til den ikke skal motiveres i materiel gevinst, må være den principholdning, vi må indtage på dette område, når vi betragter kunstens betydning som del af en kulturarv, der fortsat må værnes. Til dette princip må rigtignok føjes, at vi heller ikke kan motivere støtte til kunsten med immaterielle gevinster, der ligger ud over kunstens forudsætninger. Vi kan og skal ikke her finde erstatning for religion eller aflad for bolig- eller arbejdspladsforhold, som får det enkelte menneske til at føle, at det hindres i at tage ansvar for sin egen og medansvar for samfundets tilværelse.

Vi får senere lejlighed til at komme nærmere ind på støtte til kunsten ved behandlingen af de bebudede museumslove og loven om Statens Kunstfond, og jeg skal derfor gemme yderligere synspunkter herpå til den lejlighed, men kunstfonden er unægtelig den hele anledning til den debat, ministeren har lagt op til. På grund af de holmgange, denne detalje i vort store kulturpolitiske billede har affødt, er hele spørgsmålet om kulturformidlingen kommet i forgrunden. Der kan næppe herske tvivl om, at vore bestræbelser nu aktivt må rette sig mod, at tilbuddet om at få del i de kulturelle anliggender, ministeriet beskæftiger sig med, bringes videre ud.

Jeg savner i ministerens redegørelse en orientering om, i hvilket omfang man kan forestille sig at den nye fritidslov vil kunne medvirke til at undersøge en tendens, som jeg er ganske enig med ministeren i vil markere sig tydeligt i den kommende tid: den stigende udfoldelsestrang, trangen til selv at ville være aktivt med, aktivt skabende. Med ministeren vil jeg understrege det helt nødvendige, at kulturministeriet ikke skal være og ikke må blive dirigerende for, hvad der skal ske her, igennem sin støttepolitik.

Den decentralisering, vi i øvrigt er i færd med at gøre til politisk virkelighed, må følges også i de kulturelle anliggender, fordi den opfylder to mål. Den sikrer ud over landet en mere lige adgang til kulturgoderne, hvad vi ønsker fremmet igennem statens kulturpolitik, og den sikrer mangfoldigheden i befolkningens kulturelle liv.

Ministeren bringer her i sin redegørelse til folketinget konkret det kgl. teater ind i billedet og peger dermed på behovet for en teaterpolitik, som på én gang sikrer, at vi bruger de økonomiske midler, vi har til rådighed, sådan, at de flest mulige kan få tilbuddet om at opleve teaterkunsten, og at det kan ske på et kvalitetsmæssigt højt niveau.

Teaterproblemet er kun et af flere, der må nyvurderes også i lyset af den tekniske udvikling, der med rette er trukket så stærkt frem i betænkning nr. 517, for man kunne spørge: er i dag det kgl. teater eller TV-teatret vort egentlige nationalteater? Satellitter, TV-båndmaskiner, dataudvikling fører os hastigt frem mod hidtil ukendte muligheder for at opfylde menneskets behov for individuel frihed også i valg af kulturelle aktiviteter. Der er grund til nøje at nyvurdere, hvordan vi i fællesskab bedst fremmer disse nye friheds- og valgmuligheder, som udviklingen åbner. Det er min opfattelse, at disse muligheder må fremmes snarere end hæmmes.

Mest påtrængende drejer det sig om den fremtidige radio-TV-udvikling og dens perspektiver. Ministeren nævner, at de fleste store spørgsmål i denne forbindelse behandles i radiokommissionen. Spørgsmålet er imidlertid, om dette er tilfredsstillende for offentligheden, der har krav på, så hastigt som udviklingen går, at blive bekendt med den dybtgående indflydelse, denne udvikling øver. Den rummer spørgsmål, der omfatter pressens fremtid såvel som radio-TVs, biblioteksvæsenets og hele undervisningsvæsenets, men mest af alt berører den den enkelte borgers informationsfrihed, adgang til at skaffe sig viden og til at udfolde kulturel aktivitet på et individuelt plan, vi aldrig tidligere har kendt.

Mit parti føler, at disse perspektiver har en så afgørende sammenhæng med det problem, som ministeren mener ligger uden for radiokommissionen, nemlig ansvars- og myndighedsproblemet i Danmarks radio, at perspektiverne må med ind i overvejelserne heraf. Folketinget kan ikke tage meningsfuld stilling til Danmarks radios anliggender uden at gøre det i lyset af monopolpolitikken, som er den, der skaber hovedparten af

[Merete Bjørn Hanssen.]

problemerne i såvel det, ministeren kalder kompetencefordelingen, som administrative og økonomiske anliggender.

Jeg har personlig den opfattelse, at alt i den teknologiske udvikling peger mod et sammenbrud for en monopolpolitik, der kunne være rigtig ud fra sin tids tekniske forudsætninger, og mit parti har den opfattelse, at det er nødvendigt, at disse perspektiver, der vil være virkelighed blandt os om senest 10 år, kræver en debat på politisk plan, både internationalt igennem FN og nationalt igennem folketinget. Den debat, der skal og må føres også i tinget om Danmarks radio, vil herved komme ind i en meningsfuld sammenhæng. Det hindrer ikke, at vi løser de problemer, vi har, så længe monopollet hersker.

Til sammenhængen hører efter mit partis opfattelse også spørgsmålet om radio-TV-dækningen i den del af Danmark, der hedder Grønland. Vi har her et principielt ønske om at få de grønlandske radio-TV-problemer ind i den kulturpolitiske sammenhæng og dermed ind på prioriteringslisten for den samlede radio-TV-udvikling her i landet.

Ministeren nævner i sin redegørelse til tinget, at i det omfang befolkningen interesserer sig for de kulturelle aktiviteter, i samme omfang vil de kulturpolitiske opgaver få en stærkere placering på statsbudgettet, og hvad der måske er vigtigere: befolkningen vil selv påtage sig økonomiske ofre for det, der så ville indgå som noget nødvendigt i deres samlede behov. Man skulle antage, siger ministeren, at den økonomiske vækst, der på længere sigt stilles os i udsigt, skulle føre til, at begge dele skete. Disse sætninger må understreges, også fordi det allerede i dag er en realitet — men måske er den for overset — i vor kulturelle situation, at en væsentlig del af kulturlivet bæres aktivitetsmæssigt og økonomisk uden offentlig støtte af store befolkningskredse, som derigennem tilfredsstiller deres behov for at være aktivt kulturskabende. Vi får i den kommende tid i stigende grad materiale til rådighed bl. a. igennem den forskning, der sker med Nordisk Kulturfonds støtte, og gennem kultursociologien, materiale, der kan hjælpe med at vise os, hvor de behov ligger, som befolkningen føler for kulturelle aktiviteter. Jeg kan næppe forestille mig, at kultur-

politikken kan undvære dette vigtige udgangspunkt for beslutninger om, hvordan en alsidig kulturpolitik ønskes praktiseret for at skabe den bedst mulige baggrund for det enkelte menneskes udvikling.

Men jeg savner en aktiv brug af dette allerede betydelige materiale i den store kulturpolitiske betænkning. Vi kan ikke fortsat måle befolkningens kulturelle aktivitet på besøgstal, der måske mere skyldes, at institutionernes åbningstider er ude af takt med den erhvervsmæssigt aktive befolknings muligheder for at komme, end det skyldes mangel på interesse. Vi kan heller ikke måle kulturinstitutionernes samlede betydning for nationen alene på besøgstal, dertil er kultürens veje for mangfoldige og uransagelige.

Ser vi samlet på det, som ministeren kalder kulturel aktivitet, er den for nogle af aktivitetens deltagere et spørgsmål om arbejde, for andre et spørgsmål om fritid fra andet arbejde. Ønsker vi en høj kulturel aktivitet, får vi den kun ved, at vi i fællesskab sikrer, at der er udfoldelsesmuligheder for begge parter.

Else-Merete Ross: Jeg vil gerne begynde med at takke ministeren for den kulturpolitiske betænkning. Jeg håber, ministeren har glædet sig over, at det store arbejde har fået så mange rosende anmeldelser. De få, der har kritiseret, at der findes så mange spørgsmålstejn i betænkningen, kan jeg ikke være enig med. Jeg mener netop, det er en fordel, at der spørges, om de enkelte sager skal ordnes sådan eller sådan, så der, inden afgørelsen træffes, kan komme en debat i gang. Da der er en mangfoldighed af opgaver og alle ikke kan løses på én gang, vil debatten også kunne dreje sig om, i hvilken rækkefølge opgaverne skal løses.

Som hovedtræk i målsætningen for vor kulturpolitik nævnedes ministeren i tirsdags særlig to ting: forbedring af mulighederne for medleven og engagement for den enkelte og imødekommelse af kravene om medbestemmelse.

I betænkningen gives en redegørelse for de enkelte kunstneriske uddannelser. Alle skoler har en tendens til at arbejde konservativt. Det er sandsynligt, at visse grundlæggende dele af uddannelserne må ligge uændret fast, men jeg tror, at både den

[Elsø-Merete Ross.]

tekniske udvikling og indstillingen til menneskelige problemer gør det nødvendigt oftere end før at revidere uddannelsernes form og indhold eller i hvert fald at åbne mulighed for nye initiativer gennem valgfri fag, og at dette bør ske i samarbejde med de studerende.

Ministerens nævnede i sin redegørelse, at der vil blive fremsat forslag til ændringer i en række love, der falder inden for kulturministeriets område, og at en kommission er i gang med at behandle visse spørgsmål inden for radio og fjernsyn. Så jeg skal kun gøre enkelte bemærkninger herom.

Ved at støtte kunstnere, tonekunstnere og forfattere økonomisk fortsætter vi ikke bare en dansk tradition, men en tradition, som har eksisteret under forskellige former overalt i civiliserede samfund. Med denne støtte skal vi ikke være karrige. Kunst har eksisteret ufatteligt langt tilbage i menneskehedens historie og har måske været en mere integreret del af det daglige liv, end mange nu til dags synes den bør være. Fra tidernes morgen har mennesker smykket sig selv, deres redskaber, deres huler eller boliger ud fra mange motiver. De har skabt noget immaterielt gennem form, farve og dekorering, måske religiøst motiveret, måske blot af skabertrang og glæde ved skønhed.

Vi har skabt mulighed for, at kunstnernes arbejder kan blive set, læst og hørt gennem love om museer, teatre, orkestre, film, radio, TV og biblioteker. Inden der foreligger nye lovforslag på disse områder, vil det, som ministeren siger, være naturligt, at disse institutioner selv går ind i en ransagelsesproces. De må gøre sig klart, hvad deres formål og opgave er. Ingen af disse institutioner er vel et mål i sig selv. De er bl. a. til, for at skabende og udøvende kunstnere skal have et forum for deres kunst, for at arkæologer kan vise, hvad de har skaffet frem i dagens lys, og for at hjemstavnen kan bevare minder om fortiden, men de er i lige så høj grad til for publikums skyld.

De er formidlere, og her er det nok et

spørgsmål, om de alle er formidlere på rette måde.

Ministerens siger om museerne, at de skal være kundskabsformidlende og underholdende. Det er nok især ordet „underholdende“, der har fået Peter Seeberg til at skrive sin kronik i Politiken den 7. marts. Han er hverken begejstret for tanken om formidlingseksperter eller velbelyste montrer. Det første kunne måske nok erstattes ved trykte orienteringer i hvert rum, som der findes i mange amerikanske museer til fri afbenyttelse for publikum, eller ved walkie-talkie apparater, som den besøgende, der har lyst, kan benytte.

Montrer med bedre belysning af genstandene og tydelige tekster ville jeg finde var en stor fordel. Hvad findes der ikke af ting på de nederste hylder i nationalmuseet, som man må opgive at se, fordi man får ondt i knæene af at kravle rundt på gulvet for at se dem og i øvrigt også i øjnene, hvis man forsøger at læse teksterne! Jeg ville langt foretrække at se mindre, men se det godt og så lade udstillingerne skifte hyppigere.

Peter Seeberg spørger, om kulturministeren elsker museerne, og ender med lidt nølende at sige, at det gør han nok. Jeg ville sige det langt mere positivt: ja, ministeren elsker dem så meget, at han godt vil hjælpe andre til også at elske dem.

Derfor synes jeg, at ministeren skulle følge et forslag, der var fremme i Politiken den 2. marts om at benytte nationalmuseets lange overdækkede facade ud mod Stormgade til en række lysskabe, hvor museet havde forskellige udstillingsgenstande, som kunne gøre folk opmærksom på, hvad museet har af dejlige ting. Desuden blev det foreslået at lave en indgang gennem muren midt i kolonnaden, så at der blev adgang til den lille gård bagved. Hvis gården blev overdækket, kunne den bruges til skiftende udstillinger, som man også kunne se ude fra gaden. Om den kunne erstatte kælderens, hvor der nu holdes små særudstillinger, ved jeg ikke, men den lette adgang til også at glædes blot i forbifarten

[Elsa-Merete Ross.]

ville være en publikumservice og en opfordring til også at se andre dele af museet, som jo ikke er for velbesøgt.

Selv om en kunstner primært skaber for at udtrykke sig selv og sine tanker og ideer i en eller anden form, vil de fleste vel ønske ret hurtigt at delagtiggøre andre i deres frembringelser gennem udstillinger, ved at få udført deres kompositioner, ved at få deres værker læst højt eller ved at få skuespil opført. Her kniber det i mange tilfælde med tilstrækkelige formidlingsmuligheder, simpelt hen af mangel på lokaler. Skal der skaffes lokaler, har ministeren nok ret i, at de skal placeres på mange steder, hvor mange folk kommer, og at mange forskellige kulturelle tilbud skal findes samlet på samme sted. Ideen om Rødovre Centret lyder meget spændende.

Formidlingsmulighederne ville også øges ved en forskydning af vore tidsvaner. Mange museer og kunstudstillinger lukker netop på det tidspunkt, hvor folk kommer fra arbejde. Jeg gad vide, om udstillinger, koncerter og teatre af forskellig art ikke ville blive besøgt mere, hvis folk kunne komme der fra kl. 16 til kl. 18 ligesom i en biograf.

Der er også foreslået at lægge disse kulturelle aktiviteter ud på de større arbejdspladser for at få et nyt og bredere publikum i tale, men det er vel også til dels af hensyn til tidsbesparelse for de pågældende.

Unge forfattere, især unge lyrikere, har et formidlingsproblem af særlig økonomisk art. Her er Arenas tilbud om at stille lokaler og maskiner til fri afbenyttelse i kælderen i Snaregade en god nyhed. Her kan forfatterne selv trykke deres værker og selv distribuere dem. Så kan det måske lykkes, som Bo Schiøler efterlyste det forleden, at man kan komme til at købe digte, som man køber en pakke cigaretter.

Efter min mening har man lagt alt for megen vægt på det argument for udvidelse af musiske fag og kunstformidling, at det vil være en hjælp til at klare fritidsproblemet. Peter Seeberg siger hånligt, at de seriøse arbejdsheste ser et enormt problem i fritiden, og at de helst ser en slags mentalhygiejnisk mening i det kulturelle liv. Kunst og kultur er ikke blot fritidsspørgsmål. De musiske fag og det kulturelle liv

har eller burde i hvert fald have betydning også i arbejdsdagens timer, i de omgivelser, vi færdes i, ja, i hele vort daglige miljø.

Visse kunstnere har kritiseret, at man uddannede dilettanter og sammenblandede kunst og fritidshobbies. Det er ikke meningen at uddanne malere og sangere og musikere i skolen, men at give både teoretisk og praktisk mulighed for at lære, ane og fornemme noget af det grundlæggende, så man selv senere kan have større glæde af det. Det er muligt, at mange amatørgruppers kunst- eller kulturoplevelse mest består i, hvad de selv udfører i form af dramatisering, formning osv. De føler sig aktive og giver udtryk for noget i dem selv, og her er de jo i pagt med de mange, som ser aktivitet som noget meget vigtigt. De føler sig for passive, når de bare ser på eller lytter. Naturligvis er der forskel på til egen gavn og glæde at dyrke en kunstart og så virkelig at være en kunstner, der er i stand til at skabe eller udøve en kunst, så andre mennesker oplever noget ved det. Det første kan dog blive en indfaldsport til det andet, men der skal være plads til begge dele, og jeg ser disse gruppers „vi vil selv“ som noget meget positivt, som hører med i vort kulturelle liv i stigende grad.

Da der især for de unge synes at være et stort behov for lokaler, det være sig nye eller gamle, hvor de kan udfolde sig i fred for de gamle, de tåbeligt etablerede, så synes jeg, vi gamle skulle sætte ind fra vor side på at gøre kløften til de unge mindre ved i al form for planlægning at give de grupper, der ønsker deres egen form for udfoldelse, mulighed derfor, og her vil jeg bede ministeren interessere sig for planen „Projekt hus“ i Magstræde og Rådhusstræde, som vil skabe et miljø for unge i Københavns centrum. Det er anbefalet af flere politiske ungdomsorganisationer og af studenterrådet og Danske Studerendes Fællesråd. Tegningerne er udarbejdet af docent Ole Thomassen.

Når vi gamle bliver bange for hash-udbredelsen, giver vi Karen Berntsens ungdomsklinik utraditionel mulighed for at lade en gruppe unge selv omdanne et gammelt hus til et kollektiv og et andet hus til udøvelse af al slags aktivitet. Hvorfor gør vi ikke noget lignende overalt i vore store byer? Og hvorfor gør vi det først, hvis vi

[Elsø-Merete Ross.]

overhovedet gør det, når der er fare på færde, i stedet for at klargøre os, at behovet er der, og at det er en positiv foranstaltning at give unge muligheder for at beskæftige sig med noget, de virkelig er optaget af? Engagement, motivering, udfoldelse er for ministeren nøgleord; det bør det også være på dette område.

Den modvilje, som ministeren mener der er over for kulturministeriet — hvis den overhovedet findes — ville blive mindre, hvis midler og beslutningsprocesser blev decentraliseret og folk ude i provinsen bedre selv fik lov til at bestemme, hvad de gerne ville have.

Jeg vil gerne slutte med at sige lidt mere om beslutningsprocessen. Der er spørgsmål, som ingen datamaskine vil kunne besvare for os. I „7 seglsten“ citerer Thorkild Hansen nogle linjer af Omar Khajjam:

„Hvorfor vi kom hertil, vi aldrig tyder — og ej hvorfor.

I blinde bølgen flyder.

Vi drager bort som vinden gennem ørkenen,

hvorhen det ved vi ej. En lov vi lyder.“

Disse spørgsmål har beskæftiget religionsstiftere, filosoffer og kunstnere gennem årtusinder. De har givet os mange forskellige visioner om, hvordan verden og mennesker blev til, og visioner om, hvad der ville ske os efter døden. Det eneste, vi ved, er, at vi er i tilværelsen i et begrænset tidsrum. Denne tilværelse forekommer nogle så absurd, at de helt opgiver ævred. Andre koncentrerer sig helt om deres egen snævraste kreds og lader det være tilværelse nok. Men flertallet er optaget af, hvordan tilværelsen er, har været og vil blive. De giver deres eget liv en mening ved at drøfte, hvordan tilværelsen kan forme sig bedst for menneskenes børn både fysisk og åndeligt. Men dette „hvordan“ ønsker de også at have indflydelse på. De vil være med i beslutningsprocessen. De vil nok modtage oplysninger og beregninger fra datamaskiner, så der kan blive planlagt godt, men de vil ikke overlade teknokrater at være éne om at tage beslutninger. De vil være medbestemmende om deres egen uddannelse og livsudfoldelse, om de ydre, materielle vilkår, de skal leve under, og om de kulturelle goder, de skal nyde godt af.

Ved sin kulturpolitiske redegørelse har ministeren grebet ind på næsten alle andre ministeriers områder og søgt at påvise en sammenhæng, der gør, at det ikke blot er det rene kunstneriske område, der står til debat, men hele vor samfundsform. Vi må opgive at få svar på spørgsmålene om hvorfor, hvorhen, hvorfor, men så længe vi ønsker et demokratisk samfund, må vi give hinanden mulighed for at drøfte og være medbestemmende for vor tilværelses eneste relevante spørgsmål: hvordan?

Gunhild Due: Jeg er enig i, at det er vigtigt at sikre de kulturelle perspektiver i planlægningen af rammerne om fremtidens samfund, men jeg har mine tvivl om, at det kan lade sig gøre i et samfund som vores, hvor eksempelvis så fundamentale ting som boliger skal afgive profit. Tingene hænger jo sammen. Man kan f. eks. ikke pille en kulturminister ud af en regeringssammenhæng og så lade ham stå dér med sin redegørelse, for dette med kultur er vævet ind i et bredt mønster, eller bør være det, og det berører alle ministrenes områder. Hvad hjælper det, at man i betænkningen redegør for betydningen af det miljø, som omgiver mennesket, boligen, byen — jeg er inderlig enig — når forholdet er det, at den siddende regerings første handling var at ødelægge den boligfond, som skulle have fremmet og skabt gode boligmiljøer for mennesker?

Derfor kniber det også for mig at tage de skønne fremtidsperspektiver i betænkningen helt alvorligt, f. eks. dette med oplevelsesrummet i hver bolig. Jeg kan simpelt hen ikke se igennem eller forbi nutidens virkelighed med dens boligmangel og for små lejligheder. Cirka halvdelen af Københavns børn vokser op i 2 værelses lejligheder, sådan som også mange børn i provinsen gør det. Enhver kan eller burde kunne forestille sig, hvor få muligheder der er i disse hjem for fornuftigt samvær og selvdudfoldelse både for børnene og de voksne, og hvor få chancer børnene har til at gøre erfaringer og til at udvikle sig. De børnehaver og de legepladser indendørs som udendørs, der kunne have hjulpet lidt på problemet, har vi jo heller ikke. Jeg mener i virkeligheden, at vort største kulturelle problem er vore for små og dårlige boliger og vore dårligt planlagte byer, hvor man ikke har formået at

[Gunhild Due.]

skabe gode sociale muligheder for samvær og trivsel mennesker imellem, men snarere har medvirket til at øge menneskets isolation.

Jeg ved vel, at man er opmærksom på dette i redegørelsen, men er det andet end velmente ord? Vil regeringen i sin helhed gå ind for en politik, der vil gøre det muligt at skabe virkelig grundlæggende forbedring på disse vigtige områder?

Dette med de kulturelle perspektiver kan omskrives til at være et spørgsmål om det enkelte menneskes udfoldelsesmuligheder, og de tør siges at være truet fra mange sider, f. eks. også fra de menneskers side, der er så parat til at håne de gode viljer, forsamlingshuskulturen, højskolekulturen og amatørbevægelsen. Det er jo lettere at gøre nar af en flok amatører i et forsamlingshus, end det er at sige: her er noget i gang, her er der noget, der kunne arbejdes videre med. Det er ikke kun den sløvende proces, der truer os fra underholdningsindustrien, som er farlig, men også de tendenser, der er til at dele mennesker op i dem, der skal gøre det kedelige og det monotone arbejde, og så andre, som er mere privilegerede, som har interesse- og lystbetonet arbejde. Selvfølgelig har mange en blanding af disse ting, men vi kommer ikke uden om, at en meget stor del af os er henvist til et lidet glædebringende arbejde. Så meget vigtigere er det, at vi får muligheder for at tage del i de mere væsentlige, festlige sider af tilværelsen uden for arbejdstiden.

Jeg ved godt, der er noget, der hedder demokrati på arbejdspladsen og hele den debat, men jeg tror ikke, det ligger lige omkring hjørnet. Derfor er det så vigtigt, at vi i vor fritid ikke skal reduceres til passive modtagere af det, som andre måtte finde det gavnligt og passende at hælde ud over vore hoveder.

Der er en lille passus i redegørelsen, som generer mig meget. Den findes i afsnittet om miljøteater, hvor der bl. a. tales om at bringe teater ud på skoler, hospitaler og arbejdspladser, og så står der, ordret citeret:

„Repertoiret må naturligvis vælges efter stedet, hvor der spilles. Stykkerne må enten særligt skabes til miljøet eller vælges ud med henblik på det særlige miljø, der er tale om.“

Man må nok spørge om, hvad det er for fordomme, der ligger bag en sådan udtalelse i en kulturpolitisk redegørelse. Hvem skal vælge ud eller skabe stykker, som er særlig velegnede til arbejdspladsen? Og hvad er det for hensyn, man vil tage? Hvis man i sin åndelige højrumphed ellers ville lukke øjne og ører op, så ville man være klar over, at kun ét er fornødent, nemlig god kvalitet. Det, der er redelig og vedkommende kunst på Kgs. Nytorv, det er også redelig og vedkommende kunst i andre miljøer. Det er det eneste, der tæller.

Ønsket om at styrke vor evne til at deltage i udformningen af vor fælles tilværelse, som ministeren nævnte i sin redegørelse, er jeg helt enig i, og jeg mener, at den bl. a. kan fremmes via kunsten i alle dens afskygninger. Det er i virkeligheden min begrundelse for at gå med til en direkte kunststøtte, fordi det er kunstens opgave at vække os, få os til at se sammenhængen, få os til at stille spørgsmål ved tingene og inspirere os i vor daglige tilværelse, sådan som kunsten kan gøre det, når den er bedst.

Jeg er derfor enig i, at samfundet har pligt til at støtte kunsten direkte, så kunstnerne får mulighed for at skabe kunst. Jeg mener, støtten skal fortsætte og være i pagt med tiden og behovene. Derfor er det vigtigt, at en lov om Statens Kunstfond jævnlig tages op til revision, så man får mulighed både for at regulere beløbene og for at kunne tage eventuelle nye opgaver op.

Men 1,7 pct. af de samlede statsudgifter til ophjælpning af alle mulige slags kunst og til formidling og bevaring af samme, til uddannelse inden for området og til naturfredning plus enkelte andre småting er jo alt, alt for lidt. Procentsatsen må sættes i vejret, også hvis vi bare skal holde status, som det er i dag.

Skal vi forbedre og nyigangsætte, så skal der bruges mange, mange flere penge på kulturministerens budget, bl. a. må der bruges mere på formidlingssiden. Ser man på formidling af dramatik, så har teaterfolkene jo ført sig ganske godt frem i debatten på det sidste, og jeg tror, det er lykkedes for dem at skabe en forståelse for problemerne, som burde resultere i bedre teatermuligheder, ikke mindst for den utraditionelle teaterform. Det vil vi jo senere få lejlighed til at drøfte.

[Gunhild Due.]

Jeg vil gerne lige sige om teater for børn og med børn, at der er jo mange mennesker, som gerne vil arbejde med dette, men der er desværre så dårlige støttemuligheder nu, så når teaterloven skal revideres, håber jeg meget, at det lykkes at skabe ordentlige bevillinger på det område og ikke bare en klatskilling, for nutidens børn skulle gerne have bedre muligheder, end vi andre nogen sinde har haft, for at møde teatret og lære dets mange former at kende. Det er vigtigt at sætte ind her, hvis man vil ændre på det forhold, at kun en meget lille del af befolkningen i dag føler det naturligt at gå i teatret. Det, at så mange ikke føler det som noget selvfølgeligt at gå jævnlig i teatret eller til anden kunstformidling, er jo ikke bare et spørgsmål om manglende traditioner, men sikkert i nok så høj grad et spørgsmål om mangel på reelle muligheder, mangel på overskud både med hensyn til økonomi, tid og kræfter. Hvis man efter en hård arbejdsdag endelig er nået hjem, måske efter at have tilbragt en time eller mere i enerverende trafik, så skal der meget til for igen at kaste sig ud i trafikken for at komme i teatret; mange såkaldte åndsarbejdere har nok lidt svært ved at forestille sig, hvad det vil sige at skulle op ved 5-6 tiden om morgenen for at nå på arbejde kl. 7. De små teatre skulle have en chance for at nå ud til større kredse, hvis de bliver lagt derud, hvor folk bor, eller hvis de turnerer rundt i skoler og andre lokaliteter i tilknytning til boligområder.

Jeg tror også, man kunne og skulle eksperimentere med at oprette kulturbusser med teateroplæsning, debatter, musik og billeder, busser, som kunne køre rundt over hele landet, også til de små steder, og blive et selvfølgeligt led i hverdagen uden al højtidelighed. Jeg mener, det er digteren Per Højholt, der engang har udkastet en idé om at sende et skib rundt. Vi kunne så glimrende udnytte det forhold, at vi alle vegne er omgivet af vand, og lave et skib, der kunne sejle rundt, komme dér, hvor folk er, det kunne danne rammen om udstillinger, teaterforestillinger, koncerter, måske dans, og der kunne være cafeterier og noget for børn, sådan at hele familien kunne komme til at beskæftige sig med de mange forskellige tilbud, der kunne være sådan et sted.

Bortset fra radio, TV og film er det vel

bibliotekerne og museerne, der når længst ud i befolkningen. Derfor er det også så urimeligt, at vore museer er så dårligt stillet, som tilfældet er. Vore lokalmuseer er på fallittens rand; jeg ved, at vi får lejlighed til at drøfte det senere, men jeg vil gerne sige lidt om nationalmuseet her, også fordi jeg nok synes, at redegørelsen måske er lige lovlig hård ved museet. Det er ikke, fordi jeg ikke selv kan kritisere museerne, som mange af dem fremtræder i dag, for det kan jeg sagtens, men jeg vil bare gerne gøre opmærksom på, at når nationalmuseet i dag kun får 20 mill. kr. om året til hele sin drift — man kan sammenligne det med det kgl. teater, der får 37 mill. kr. i tilskud — så kan man ikke, samtidig med at man udsulter museet økonomisk, bebrejde det, at det er kedsommeligt, og at det ikke kan tage nye initiativer op. Nationalmuseet, der vel i virkeligheden forvalter vor egentlige nationale formue, har dårlige forhold. Det eneste rigtige må være at flytte det ud, fordi bygningerne er så uegnede, som de er; bl. a. må man holde en temperatur på 6 grader af hensyn til fugtigheden, og det er jo ikke nogen publikumsvenlig temperatur. Jeg mener ikke, man skal flytte det ud kun på baggrund af succesen med udstillingen i Brede, men først og fremmest fordi de nuværende bygninger er uegnede.

I redegørelsen spørges der, om man ikke bør beholde museet i København, også af hensyn til turisterne. Men ved at tælle den lange remse af museer, der findes i København, kom jeg op i nærheden af 40, så jeg tror ikke, det gør noget, at vi flytter nationalmuseet ud. Jeg mener, vi bør gøre det både af hensyn til opbevaringen af tingene og af hensyn til publikum.

I et nyt museum kunne de nye tanker og ideer, som museumsfolkene har om museumsdrift, men som de bare ikke kan få penge til at føre ud i livet, virkeliggøres. Man kunne få et familievenligt museum, et virkelig godt udfugtsmål, hvor folk ville nyde at komme, og hvor man ligesom kunne følge den interesse op, der ligger i tiden, for gamle sager osv.

Vi er jo ellers ganske mange, som ikke gennem opvækst, skole og miljø har lært museerne og de andre kulturinstitutioner at kende. Derfor har vi brug for, at nogen fortæller os om disse oplevelsesmuligheder.

[Gunhild Due.]

Der er behov for publikationsvirksomhed over hele linjen.

Jeg ville så gerne endnu en gang slå til lyd for det radio- og TV-blad, som jeg før har talt om, og som burde komme ud til alle. Det kunne laves i forbindelse med biblioteker, hvor man kunne lægge kunstbilag ind, og i de forskellige storkommuner; vi nu får, og i amterne kunne man lægge sider ind, der fortalte om de kulturelle arrangementer, der findes på de lokale steder. At både vore museer og vore biblioteker kan komme til at fungere som udmærkede kulturcentre med mangeartet virksomhed, er der for mig ingen tvivl om, men der må sættes ind på at gøre disse institutioner så tiltrækkende, at bredere kredse af befolkningen af sig selv får lyst til at slutte op om dem, og det kan kun ske, hvis man fra samfundets side vil give institutionerne mulighed for at bruge utraditionelle midler og give dem økonomi til at kunne påtage sig et langt større udadvendt oplysningsarbejde, end vi før har kendt — også sådan, at de kan konkurrere reklamemæssigt med hele underholdningsindustrien.

Jeg mener, det er det offentliges opgave at gøre musik, teater, film, malerkunst, kulturhistorie osv. tilgængeligt for folk. Det bør være lige så naturligt en opgave for det offentlige, som det bør være at sikre tilgang af frisk vand og ren luft. Men for at alle disse ting kan gøres tilgængelige for os, som kan have vidt forskellige forudsætninger, bør der ansættes langt flere folk, som kan klare disse adgangs- og tilgangsvanskeligheder på forskellige trin, der kan være, og som kan hjælpe os i gang. Jeg tror, de allerfleste mennesker kun skal have et lille bitte puf for af sig selv at finde ud af, at der er noget at hente alle disse steder.

Der står jo mange, mange ting i den kulturpolitiske redegørelse; som, hvis de blev ført ud i livet, kunne sætte meget godt i gang. Så er det altså bare et spørgsmål, om man vil indse, at det også koster penge, og at tingene virkelig hænger sammen, og vil indse, at der skal bakkes op med kontante midler for at få handling ud af alle de smukke ord.

Jeg har ikke forsøgt på nogen måde at definere begrebet kultur, og jeg har forsøgt at tale om nogle konkrete ting: Det er ikke,

fordi jeg ikke har lyst til at flagre op i den blå himmel; det er jo altid fristende, og vi trænger vel alle sammen til at få lidt luft under vingerne. Der er kun én ting til, jeg gerne vil sige: når man laver debatter om kultur, og når jeg kommer ud og skal snakke om det emne — og det slipper jeg ikke for ude omkring — så møder man for det første denne vanskelighed med ordene, som jeg tror fru Bodil Koch var inde på, alle disse ord, som bliver så slidte — og man vil så gerne prøve på at udtrykke sig sådan, at man ikke kommer til at bruge fraser. Det er vældig svært, men jeg mener alligevel, at det af og til lykkes, og så opdager man altid, at folk fra alle miljøer har noget, som de kan give andre, og derfor ender jeg næsten altid med at mene, at dette med kultur, det drejer sig om samvær. Derfor kommer man heller ikke uden om at gøre noget ved dette at skabe muligheder for folk af alle kategorier for at komme sammen på tværs af alle mulige skel — og det gælder i øvrigt også det, ministeren var inde på, nemlig tværs over grænserne; man må indse, at man ikke kan nøjes med at sende de finkulturelle folk på besøg hos hinanden, men må gøre lidt mere for at fremme samkvemmet også for alle mulige andre kategorier af befolkningen.

Sigsgaard: Det er godt, at kulturbetænkningen kom, bl. a. af den grund, at den klart viser, hvor grænserne for en borgerlig kulturpolitik går, viser, at det altid først og fremmest vil blive en politik for de få, for eliten. Betænkningens forfattere og ministeren er vel mere eller mindre klar over det, og de stiller en række relevante spørgsmål, men vover ikke rigtig at besvare dem, fordi svarene ville vise, at selve det nuværende samfundssystem forhindrer den kulturpolitik, som også ministeren taler om, en kulturpolitik, hvis mål er at fremme de enkelte menneskers udviklingsmuligheder, deres optagethed af og deltagelse i udformningen af vor fælles tilværelse. Målsætningen bliver ligesom hængende i luften, fordi den ikke følges op af en præcis kritik af hele det bestående samfund. Betænkningen er stort set blevet til en lidt traditionel historie om det, man kalder finkultur.

Ifølge ministerens egen målsætning, som altså ikke følges op, er kulturpolitik noget,

[Sigsgaard.]

der vedrører alle politiske områder og menneskelige relationer, kulturpolitik er noget med at angribe de forhold overalt i samfundet, der øger fremmedgørelsen og hæmmer den enkeltes udviklingsmuligheder og formindsker hans ret til medbestemmelse i hans egen tilværelse.

I dag har mange mennesker kun lille indflydelse på deres egen tilværelse. På arbejdspladsen er de umyndiggjort; det er arbejdsgiveren, der leder og fordeler arbejdet, det er også arbejdsgiveren, der tager det, som arbejderen eller funktionæren producerer, og det er arbejdsgiveren, der bestemmer, hvad, hvor meget, og hvordan der skal produceres. De få har den megen magt, de mange er næsten umyndiggjort. Hvordan kan ministerens målsætning om udviklingsmuligheder og medbestemmelse fremmes, så længe der intet ændres ved disse forhold? Og kan der overhovedet ændres afgørende ved dem, uden at ejendomsforholdene ændres fundamentalt? Vil virksomhedsnavn ikke blive narresutter, som samarbejdsudvalgene var det? Man taler meget om velfærdsstatens tryghed, men der er jo ingen tryghed for lønarbejderne: de ved aldrig, hvornår arbejdsgiveren fyrer dem og dermed berøver dem eksistensgrundlaget; de har ingen indflydelse på deres egen skæbne i den henseende, og det giver stor utryghed. Men tryghed er forudsætningen for, at mennesker kan udfolde sig.

Kulturministeren vil prøve at føre demokratisk kulturpolitik i et samfund, hvor noget så grundlæggende som arbejdslivet er helt igennem udemokratisk, hvor selve strukturen er udemokratisk, og hans eget parti og hans egen regering ser det som deres hovedopgave at bevare netop det autoritære system, der forhindrer en demokratisk kulturpolitik. Det er, som om ministeren og andre tror, at arbejdere og funktionærer på arbejdspladserne og til dels børn og unge i skolerne kan tilbringe 7-8 timer under autoritære former uden indflydelse, umyndiggjort, og så efter fyraften som fri mennesker gå ud i samfundslivet og udfolde sig og øve indflydelse. Det er en fundamental fejltagelse. Vort autoritære system gør mennesker passive og uinteresserede i samfundsanligger, og det er vel en af hensigterne med det, selv om den ikke altid er bevidst.

Også i kommunen er borgerne ofte uden indflydelse, altså i deres nære miljø. De får ikke engang så meget information om det, der sker, at de kan tage ordentlig stilling. Der kunne gøres en masse ved det: kommunerne kunne udgive oplysningsblade til borgerne; der kunne være forældreråd ved de kommunale børneinstitutioner, og f. eks. beboerne på plejehjem kunne sikres indflydelse på deres egen tilværelse ved oprettelse af beboerråd; kommunalbestyrelserne kunne forpligtes til at stå til regnskab på halvårige borgermøder osv.

Selv i boligen er mange berøvet deres frihed; i mange udlejningsejendomme kan lejerne ikke engang selv bestemme, hvad farve de vil give væggene eller gardinerne, de har ingenting at skulle have sagt over anvendelsen og indretningen af ejendommens friarealer, og de har slet ingen indflydelse på, hvem der skal være deres naboer. Også her kan der gøres meget, men forudsætningen for, at folk sikres fuld frihed og tryghed i deres bolig — og det burde efter min opfattelse være en menneskeret — er, at ejendomsretten til andres boliger afskaffes. Hvorfor skal det være sådan, at ét menneske kan eje et andet menneskes bolig?

Det er i øvrigt bemærkeselsværdigt, at ministeren taler meget om betydningen af vort fysiske miljø og så næsten altid ender i naturfredning. Naturfredning er udmærket, især hvis det ikke er de accepterede skønhedsnormer, der er udvælgelseskriterium, men mere variationen, oplevelsesværdien. Men det fysiske miljø, der hedder boligen, og dens omgivelser er dog trods alt langt vigtigere, og det forbigås alt for ofte.

Det er fundamentale spørgsmål for en kulturpolitik, synes jeg, der her er rejst, men de tages ikke konkret op, hverken i betænkningen eller i redegørelsen.

En anden forudsætning for aktiv medleven og indflydelse er tilstrækkelig uddannelse. I dag er uddannelsen elitepræget. De, der møder med gode forudsætninger, får lang og solid uddannelse med påfølgende interessant arbejde og høj løn, sådan som deres forældre i almindelighed har haft det. De, der, måske i kraft af dårlige boligforhold og uinteresseret miljø, har dårlige forudsætninger, bliver i alt for mange tilfælde skilt ud af skolen efter 7. eller 8. klasse, og dermed henvises de ligesom deres

[Sigsgaard.]

forældre til kedeligt eller hårdt arbejde for en lav løn. Systemet sikrer altså, at æblet ikke kan falde ret langt fra stammen.

Den højere uddannelse er i alt væsentligt forbeholdt de privilegerede. Socialforskningsinstituttet har påvist, at af de unge fra overklassen går 25 gange så mange i gymnasiet som af de unge fra de ufaglærte arbejderes gruppe. Det hænger sammen med, at det økonomisk er svært for ubemidlede unge at uddanne sig, og det skal det åbenbart blive ved med at være; uddannelsesløn, ja, bare en ordentlig forbedring af uddannelsesfonden, afviser regeringen jo, og så længe regeringen har den holdning, må talen om medindflydelse og ansvar lyde som det rene mundsvejr for mange.

Endelig er uddannelsens indhold helt igennem tilrettelagt ud fra ønsket om at tilpasse eleverne til det eksisterende samfundsmønster og få dem til at acceptere dets normer. Uddannelsen er altså i høj grad indoktrinering. Modsætningerne i samfundet og den virkelige magtstruktur forbliver et lukket land for eleverne. Samtidig er det sådan, at er man først én gang båset igennem uddannelsessystemet, så må man stort set blive i båsen.

En ændring af disse forhold er nødvendig for den kulturpolitik, som ministeren siger at han ønsker uden at konkretisere ønskerne. Der bør lægges særlig vægt og ofres særlig meget på uddannelsen af dem med de dårlige forudsætninger, om nødvendigt på bekostning af de bedrestillede, som jo nok trods alt bedre kan klare sig. Der bør indføres uddannelsesløn mindst svarende til leveomkostningerne for alle over 15 år. Uddannelsernes indhold bør gøres analyserende, kritisk, aktiviserende i stedet for som nu indoktrinerende, ukritisk og passiviserende. Alle bør uanset alder, køn, stilling, bopæl sikres reel mulighed for videreuddannelse, omskoling og nyuddannelse. Sådanne reformer er dyre, men det er nu engang en del af prisen for den demokratisering og aktivisering, som man siger man ønsker. Vil regeringen ikke være med til at betale, så vil mange sætte spørgsmålstegn ved dens gode vilje.

En anden nødvendig forudsætning for medleven og medindflydelse er tilstrækkelig information, og det er ikke kun i uddan-

nelserne, at vi i stedet for information får indoktrinering. Jeg synes, det er fantastisk, at partier, der kalder sig demokratiske, kan indføre et system, hvorefter kun bestemte sæt af meninger og kun ensidigt udvalgte nyheder når ud til folk, og sådan er det jo i dag, hvor op imod 95 pct. af pressen er borgerlig. Nye samfundsopfattelser, små — og særlig de ikke borgerlige — partier har meget svært ved at få bredere kredse i tale; de holdes bevidst ude. Endog i radio og TV, der ellers på en del punkter er mindre ensrettet end pressen, accepterer man mere eller mindre de gamle samfundsstøttepartiers monopol på meningsdannelsen. Meget tyder på, at ensretningen i radio og TV nu skal føres videre. Ministerens redegørelse kan, så vidt jeg ser, kun opfattes som et knæfald for sådanne synspunkter, der jo på det sidste har været ført stærkt frem bl. a. i radio-rådet. Jeg vil helt konkret spørge ministeren, om han agter at tage initiativ til ved lov eller på anden måde at beskære programchefernes frihed, for det vil omgående betyde en større ensretning.

Den anden vej, ad hvilken erhvervsfolk og borgerlige politikere søger at ensrette Danmarks radio, er over TV-reklame. Alle rede for et halvt år siden advarede jeg her i tinget mod de stærke kræfter, der vil presse reklame-TV igennem. Ængstelsen har senere vist sig at være særdeles velbegrundet. Dengang udtalte både statsministeren, kulturministeren og hr. Henry Christensen, at de ikke ville acceptere reklame i TV. Er kulturministeren i stand til at give en klar erklæring i dag om, at han og regeringen stadig ikke vil acceptere reklame i TV?

Medens jeg taler om knæfald, må jeg nævne, at ministeren i redegørelsen påfaldende stærkt distancerede sig fra kulturbetænkningens spørgsmålstegn ved gamle dyder som autoritær pligtfølelse, tilpasning, uhæmmet konkurrence og effektivitet fremfor alt. Ministeren gjorde knæfald for de virkelige højrekræfter og brugte mange ord på at forklare dem, at de da endelig måtte støtte hans kunstpolitik, for det ville bringe økonomiske fremskridt, altså øge profitten. Ministeren går åbenbart ud fra, at det er det eneste argument, der virkelig tæller dér.

Jeg tror ikke som ministeren på en kløft af modsætninger mellem generationerne. Generationerne er alle underkastet de sam-

[Sigsgaard.]

me urimelige og ulige vilkår: umyndiggørelse, utryghed i ansættelsen, manglende frihed, urimeligt lave lønninger, der gør teater, rejser, sport til økonomisk uopnåelige goder, forskelsbehandlingen mellem mænd og kvinder, mellem børn og voksne, mellem uddannede og mindre uddannede; alle generationer er søgt presset ind i et normsystem, hvor fri konkurrence — den enes død, den andens brød — urimeligt underdanig pligtfølelse med evig dårlig samvittighed til følge og arbejde i sit ansigts sved har været de vigtigste værdier.

De fleste i de ældre generationer har ladet sig tyrannisere og passivisere af alt dette. Det nye og farlige for vort autoritære samfund er, at de unge — en del af dem — protesterer. De vil ikke betragte andre som modmennesker, men som medmennesker, og de vil ikke bruge deres liv på at knokle unødigt og dyrke tingene for tingenes skyld som surrogat for et varmt og levende samvær, samvirke og samliv med andre. De gør så småt oprør, og man sender politi imod dem, og man laver love imod dem. De eksperimenterer, og eksperimenter er nødvendige, blot man husker, at de, der helt udsondrer sig i såkaldte parallelsamfund, freder ikke kun sig selv, men også i høj grad det forældede samfundssystem, som de protesterer imod.

Meget kan gøres ved de tilgrundliggende forhold, jeg har omtalt, og gøres der ikke noget, bliver kulturpolitikken ved med at være politik for eliten, for en lille gruppe. En kulturpolitik helt i samklang med de principper, jeg har nævnt, når vi naturligvis ikke i et kapitalistisk samfund, der jo bygger på udbytning, på autoritet, på over- og underordning, på forskelsbehandling, det nås først i et socialistisk samfund af en helt ny type. Men der kan gøres en del for at fremme udviklingen henimod et sådant samfund, også på det område, som kulturbetænkningen gør mest ud af, kunstens område. Men grundlæggende reformer her forudsætter, at man erkender, at kulturarbej-

derne som andre arbejdere er underlagt de kapitalistiske produktionsbetingelser, og at man tager stilling til ejerforhold og adgang til de kulturelle produktionsmidler. Det gør betænkningen desværre ikke; den spørger ikke, hvem der bestemmer, hvem og hvad der afgør, om en kulturvare skal fremstilles eller ej, eller hvem der sætter prisen — spørgsmålene har måske været for farlige.

Lad mig i telegramstil nævne nogle initiativer, der bør tages: bedre information kan sikres gennem et gratis fjorten dages blad til alle husstande, indeholdende uddrag af vigtigere debatter og afstemningsresultater fra folketinget plus en spalte til hvert partis fri rådighed. Ensretning kan mindskes ved at mindske den politiske kontrol med radio og TV og i stedet øge vekselvirkningen mellem Danmarks radio og seere og lyttere, så der f. eks. bliver adgang til at indsende lytter- og seerbrev og få dem diskuteret med de ansvarlige for de udsendelser, som brevene drejer sig om, for åben mikrofon. Forskellige politiske opfattelser kan stilles mere lige, hvis alle partier f. eks. 2-3 gange om måneden får et kvarters sendetid inden aftenprogrammet til fri rådighed; desværre går de andre partier imod denne tanke eller har gjort det. Indoktrinering, for megen autoritet, kan modvirkes, hvis folkeskolerne gradvis bliver åbne skoler, hvor eleverne helt frit kan bestemme, hvad de vil lave sammen med hvem i de 4-6 timer, de er dér, og det kan så blive matematik, kaninpasning, radioteknik eller bare snak i kantine. Den traditionelle kulturstøtte og kunststøtte bør ikke i så høj grad bygge på kvalitetsvurderinger, men i højere grad på kvantitetsbetragtninger. Den bør administreres af en række små råd, udpeget af modtagerne for 1 år ad gangen, med meget stor handlefrihed, og støtten bør være så lidt forpligtende som muligt. De debatterende, de kritiske, de farlige teatre bør have langt mere støtte, helst i form af underskudsdekning. Kulturlandskabet må forvaltes med megen arkitektonisk, teknisk og kunstnerisk bi-

[Sigsgaard.]

stand af høj karat; den meningsløse frisering af landskabet må undgås. Også andre kunstprodukter end litteratur bør stilles gratis til folks rådighed, det være sig billedkunst, musik, film, teater; hvad f. eks. med gratisdage på teatrene? Indoktrineringen gennem skolebøger bør modvirkes gennem oprettelse af et offentligt skolebogsforlag. Tidsskrifterne bør støttes. I dag må f. eks. Rapport og Politisk Revy økonomisk slås for livet med 4.000-6.000 abonnenter; medens det højreorienterede Reflex kan udkomme i 67.000 eksemplarer — denne måned endda i 167.000 — der overvejende deles gratis ud; pengestærke kredse må jo stå bag. Filmen bør løsgøres fra filmbranchens dominans.

Målet for det hele må være frigørelse for formynderi og for udbytning, indflydelse og ansvar til den enkelte, fællesskab i stedet for konkurrence, ligestilling, udfoldelsesmuligheder; så kan man for min skyld godt kalde det for kulturrevolution.

Hanne Reintoft: Kulturministeren sagde forleden i sin redegørelse, at man med bekymring måtte se på den enkeltes udfoldelsesmuligheder. Samtidig gjorde ministeren opmærksom på, at oplevelsen af samtidens historie, gennem TV og andre massemedier, med dens opbud af tåbelighed og vold og med den stadige fare for udslettelse måtte få mange unge til at føle tilværelsen som noget absurd.

Det turde være rigtige betragtninger, og jeg tror slet ikke, at det alene gælder de unge. Men når udfoldelsesmulighederne mangler og risikoen for død og undertrykkelse er noget, der daglig kommer til os, hvordan tror man så, at det kan blive en tilværelse, hvor et kulturliv trives? Der snakkes altid om kulturkrise og kulturkløft; det er bare et andet ord for samfundskrise og kløften mellem mennesker i samfundet, og ingen af tingene kan overvindes hver for sig.

I ministerens betænkning og i redegørelsen har man da også understreget, at man ikke finder en definition af kulturbegrebet betimelig. Det er naturligt, for det ville blive en erkendelse af mange skæve ting i vort samfund. Ministeren afviser så rigtigt at slå kultur- og kunstbegrebet sammen, fordi

kultur er så meget andet, men hvad er kultur da? I kulturbegrebet må være indbefattet både de materielle og de åndelige resultater af menneskers arbejde for en forbedring af det fælles samfund og det enkelte menneskes liv. Den materielle kultur omfatter altså samfundets produktion af materielle goder, af boliger, af leynedsmidler, beklædning, sundhedsvæsen osv. Den åndelige kultur er resultaterne af menneskets åndelige virksomhed. Åndelig kultur er vor stræben efter indsigt i naturens og samfundets udviklings lovmæssighed, som det kommer til udtryk i videnskab, kunst, litteratur, og således at menneskets æstetiske og moralske anskuelser udvikles.

Kultur er også et fællesskab i skik og brug, i holdninger og vaner, i familieliv og kærlighed, de livsformer og adfærdsmønstre, under hvilke de samfundsmæssige og personlige forbindelser mellem mennesker finder sted, i produktionsliv, i det politiske livs former og i retsvæsenet.

Umiddelbart vil de fleste vel mene, at i et land, der tilhører den rige del af verden, skulle det stå godt til med den materielle kultur. Rigtignok fungerer også en del af den produktion, der er bestemmende for det, men hvordan fungerer den? Ministeren erkender, at der vælges byggeri af parkeringspladser i stedet for legepladser; meget kunne føjes til: motorveje prioriteres før kollektive trafikmidler, så ikke alle kan få del i naturværdierne, som betænkningen taler så smukt om, lufthavne og broer prioriteres før menneskeværdige boliger og kollegier. I Sverige har man regnet ud, at man kan bygge 115.000 børnehavepladser for det, farvefjernsynet vil koste. Hvem bestemmer, at befolkningen helst vil have et farvefjernsyn? Hvem bestemmer i det hele taget, hvordan produktionen bag vor materielle kultur skal planlægges og gennemføres? Hvis det bestemmes af de rigtige, hvorfor har vi da denne offentlige fattigdom midt i den private velstand, følelsen af utilstrækkelighed på livsnødvendige materielle goder og udbud af andre, opreklamerede, der ikke dækker savnet?

Hvad tilbydes der det moderne menneske? Det er rigtigt, at man i massemediene kan følge samtidens på visse områder dybt deprimerende udvikling. Vi kan se død og udslettelse i øjnene som daglig realitet. Sam-

[Hanne Reintoft.]

tidig kan vi blive fyldt med amerikansk gangstermentalitet, gammeldags westernromantik og forherligelse af militarisme. Der er lodigere ting imellem, og jeg vil ikke på nogen måde sige, at jeg tror, en privat TV-sender vil være bedre, tværtimod, men der er meget dårligt. Hvad viser forskningsinstituttets undersøgelse af befolkningens fritidsvaner? Vi kan se, at 62,5 pct. af den danske befolkning læser mindst ét ugeblad, der er et rent underholdningsblad, og vi kan se, at 18 pct. af befolkningen ikke læser andet.

Fjernsynets underholdningsfilm, ugeblade, pornografi, passiv underholdning, bilisme, det er det, vi kan tilbyde i vores krisesamfund; det er det lettest tilgængelige og derfor det mest benyttede. Samtidig klager betænkningen sagtmødt over manglende interesse for teater- og museumsbesøg, men hvad bydes der da dér? Tør vi lave en museumsudstilling over boligbyggeriets historie, siden man begyndte fattigbebyggelsen på broerne i slutningen af sidste århundrede? Tør vi lave en udstilling over de lavtlønnedes levevilkår i de sidste hundrede år? Kulturministeren efterlyser interesse for den tredje verdens kultur. Tør vi lave teater eller udstilling, der viser den rige verdens behandling af denne kultur, den hvide mands virke på dette felt? Nej, det er for farligt, det tør vi ikke, vi tør kun det uinteressante, det tandløse. Den brutale virkelighed fra verden i dag sammenholdt med underlødige, passiv underholdning på den ene side og ufarlig, uinteressant kulturliv på den anden side, det bygger ikke bro over nogen kulturkløft eller løser nogen samfundskrise.

Man har længe sagt: det vil folk have. Den går ikke længere. Der er begyndt, ikke mindst i ungdommen, at komme klare og tydelige udtryk for, at man ikke er tilfreds med, hvad man får. Men hvordan formulerer man kravene om behovstilfredsstillelse i et samfund, hvor de faktisk ikke kan tilfredsstilles? Hvordan er det at være et lille led i produktionslivet i et samfund som vort? Det er det samme som hver dag at bruge alle sine kræfter på et arbejde, der ikke er nogen arbejdsglæde ved at udføre. Det er hver dag at komme dødtæt hjem og vide, at alle dage, alle måneder af ens liv er lige-

sådan, det er at vide, at man aldrig, lige meget hvor meget man slider, kan tjene mere, end at man kommer til at høre til dem, der har mindst af den til enhver tid givne velstand. Det er ikke at kunne forandre sin egen, sin kones, sine børns skæbne; 2 pct. af vore gymnasieelever kommer fra de ufaglærtes gruppe.

Bygges der bro over den kløft ved tilbud om passiv underholdning eller rabatbilletter til et teaterstykke, der ikke omhandler eller vedkommer de problemer, man står i til halsen? Nej, den kløft bygges der kun bro over ved at gøre arbejdet til kulturlivets basis. Al menneskelig kultur er bygget op på arbejde, på de tusinders arbejde, der har stået bag de kendte navne, og først når arbejdets meningsfyldthed, dets glæde, gives tilbage til disse tusinder, overvinder vi kulturkrisen. Så behøver vi ikke at diskutere miljøteater, gruppeteater, kunstformidling, så kommer det af sig selv: kunst, der lever og ånder i takt med befolkningens pulsslæg. Kultur vil sige, at menneskenes behov svarer til de reale muligheder, og at behovene opstår, parallelt med at samfundet får muligheder for at imødekomme dem. Samfundet kan få disse muligheder; teknikens, kunstens og videnskabens fremskridt er så hurtige, at vi har mulighederne for at skabe de menneskeværdige kår. Men det kræver, at man tør definere, hvad man vil, at man tør se i øjnene, hvad man ikke vil, og se i øjnene, hvad man er med til af undertrykkelse både kulturelt, samfundsmæssigt og globalt.

For at skabe en kultur må samfundet kunne skabe basis for både den materielle og den åndelige kultur; det kan heller ikke adskilles. Man må kunne bruge skolevæsen, børne- og ungdomsopdragelsen, voksenundervisningen, de højere læreanstalter, forlag, teatre og kunstgallerier til deres formål: et højere kulturelt niveau for hele befolkningen; man må sige stop til at forbinde befolkningen tættest til syge kulturmønstre, hvor vold, kriminalitet og død er det eneste, der endnu formår at fange interessen. Ekstra Bladet bringer i dag reklame for en bog, der hedder „Voldtægt i Biafra“. Man må fritage et folk for medskyld i militarisme og undertrykkelse, fordi det altid vil give den følelse af absurditet og håbløshed, som ministeren ganske rigtigt anfører som et af de største problemer.

Niels Matthiasen: Der er blevet talt meget om forsvar i den forløbne folketingssamling, altså om militært forsvar. Det er imidlertid min opfattelse, at ikke våbnene, men ånden bag er det vigtigste i et forsvar, og det er min tro, at uden Steinckes socialreform og det sociale forsvar, der blev udbygget i 30'erne, havde det danske folk ikke modstået nazismens udfordring. Det er også min tro, at skal vi sikre vor fortsatte eksistens som folk ikke kun i forhold til at overleve en krig, men til at eksistere i større og større markeds-koncentrationer, er det helt afgørende, hvilken kulturpolitik vi nu anlægger. Det kan vi så gøre på baggrund af en redegørelse fra kulturministeren på en halv time, 1 kvarters indlæg fra ordførerne og indlæg på 5 minutter fra tingets menige medlemmer. Der må være noget galt med folketingets forretningsorden, når en sag af denne størrelsesorden skal behandles på den måde.

Jeg hører til dem, der har takket for den kulturpolitiske redegørelse. Jeg hører også til dem, der er bekymrede for, at under drøftelserne af denne kulturpolitiske redegørelse går tingene i stå, drøftelserne kan blive en undskyldning for en kulturpause. Kulturen er ikke et problem ved siden af andre politiske problemer. Det drejer sig, i hvert fald set fra et socialdemokratisk synspunkt, om at føre en politik, som fjerner de eksisterende klasseskel, skaber lighed i samfundet, frigør menneskene; det er kulturpolitik og må føres på linje med alle andre former for politik, det er en uadskillelig del deraf, et led i den samlede og sammenhængende frigørelsesproces af det eksisterende samfund.

Man taler om kløften mellem finkulturen og massekulturen. Nogle siger, at den ikke eksisterer. Den burde ikke gøre det, men den eksisterer — åbenbart også i denne sal — i kraft af kunstige skel. Lad mig tage mit eksempel i teater og musik. Begge udtryksformer er oprindeligt noget helt folkeligt, som først gennem udviklingen blev noget, der tilhørte fyrster, borgerskabet, de privilegerede, der havde overskud nok til at dyrke dem. Der blev skabt et skel mellem de få og de mange. Derfor er det nødvendigt at skabe fortrolighed med både teater og musik, så man kan fjerne det miljøfremmede, som mange føler. Og hvor er det naturligere at begynde end i skolen? Det er afgørende, at

børn ikke kun ser andre udfolde sig, men selv inddrages i aktiviteter og udvikler alle muligheder for kontakt til en enkeltstående og en fælles skabelsesproces. Der må skabes rammer for den pædagogiske dramatik; den kan udvikle børnenes evne til at tænke, føle og forstå. Hvorfor ikke søge at købe Aveny Teatret nu og bruge det som forsøgsscene netop for den pædagogiske dramatik? Det siges, at der endnu hersker modvilje mod at lade kunstnere komme ind på skolerne, fordi de ikke er rigtig seminarieuddannede. Det må være forkert. Det rigtige må være, at de bildende kunstnere og skuespillere og musikere, som har lyst, går ind og gennem deres egen udtryksform er med til at aktivisere børnene, i det mindste når det gælder de pædagogisk uddannede kunstnere; musikpædagoger og kunstpædagoger. Er der et klasseskel her, må det falde nu.

Hvorfor ikke bruge tiden nu til forsøg? Debatteater, miljøteater, gruppeteater; egentligt børneteater vokser frem i disse år. Hvorfor ikke nu give dem muligheder, der kan give dem viden og kunnen nok til at skabe miljøcentre, som har basis både i teater og musik og kan følges op af foredrag, diskussioner, samvær, blive gode væresteder, hvor mennesker mødes og kan give udtryk for synspunkter og ideer, det kan være etablerede, men kan også være nye og uprøvede?

Man diskuterer, om man skal begrænse det kgl. teaters muligheder. Men løser man derved problemerne? Nej, og heller ikke ved at afskaffe det kgl. teater; det eneste, der skal afskaffes, er vistnok tilsynsrådet. Men vi vil ikke undvære hverken Shakespeare eller Holberg, Mozart eller Carl Nielsen, det kgl. kapels koncerter, Bournonvilles balletter eller Flemming Flindts — der sandt for dyden ikke er traditionelle — værker, som er skabt for en stor scene og ikke for et kælderteater. Hvorfor så ikke nu udskrive den internationale arkitektkonkurrence om opførelse af en ny opera- og balletscene, som kunne gøre driften mindre tung og træg? Det er ikke økonomisk uoverkommeligt. Hvorfor ikke nu gå i gang med den landsplanlægning, som tilgodeser de geografiske og befolkningsmæssige krav, så der i overensstemmelse med disse krav placeres teatre og musikcentre sådan, at hovedstad og provinser ligestilles?

Det er godt med debat med perspektiver,

[Niels Matthiasen.]

men det er resultater, der tæller her og nu. Det er nu, musikkommissionen må komme med sine resultater, det er nu, teaterloven skal revideres, det er nu, mulighederne skal holdes åbne, skal udnyttes, ellers bliver den kulturpolitiske redegørelse kun til, for at citere en kendt englænder, ord, ord, ord. Og det ved jeg er ikke hensigten hverken fra ministerens eller fra hans embedsmænds side, og det er det heller ikke fra socialdemokratiet.

K. B. Andersen: Kulturministeren understreger i sin redegørelse stærkt sammenhængen mellem kulturpolitikken og den menneskelige og samfundsmæssige udvikling. Jeg er 100 pct. enig i ministerens ønske om at give kulturdebatten denne bredde, og jeg har gerne villet give klart udtryk for det med det samme; den begrænsede taletid, de 5 minutter, tillader jo nemlig ikke at forfølge det spor. Jeg skal i stedet næsten i telegramstil pege på nogle konkrete problemer, som det er naturligt at fremdrage i forbindelse med redegørelsen.

Ministeren omtalte overhovedet ikke det nordiske kultursamarbejde. Jeg håber, og jeg regner med, at det er en tilfældighed. Der er nemlig på dette område behov for hurtig og ganske håndfast indsats, og det er en sådan indsats, jeg vil bede om ministerens og regeringens støtte til.

Som det fremgår af Nordisk Råds kulturudvalgs indstilling, som jeg havde lejlighed til at give udtryk for ved mødet i Stockholm, er det stort set ikke nye ideer, ikke flere samarbejdsprojekter, der i dette øjeblik er brug for. Der er derimod brug for en sådan effektivisering af samarbejdsformerne, at ideer og projekter har en rimelig chance for at blive ført ud i livet. Jeg har i Nordisk Råds organisationskomité været med til at foreslå bl. a. oprettelse af et selvstændigt nordisk sekretariat for det kulturelle samarbejde, hyppigere ministermøder, et fællesnordisk kulturbudget forelagt af ministrene i Nordisk Råd, i første omgang dækkende de 18 mill. kr., der i dag i de nordiske lande går til samnordiske initiativer af forskellig art. Mit første spørgsmål til ministeren er derfor: vil ministeren støtte sådanne reformer af det nordiske kultursamarbejde, at vi i

højere grad end hidtil kan få de mange forslag ført ud i livet?

Vi har også i Stockholm drøftet nordisk radio- og TV-samarbejde, og skal vi ikke dér bare ende i nye papirvedtagelser på nordisk plan — og dem er der som bekendt ikke mangel på — så må der lægges en realistisk slagplan for, hvordan vi effektivt og hurtigt kan fremme det nordiske radio- og TV-samarbejde. Jeg vil på næste møde i radiokommissionen anmode kommissionens formand om, at dette spørgsmål tages op til hurtig behandling i kommissionen.

Jeg vil også gerne stille ministeren nogle spørgsmål i forbindelse med radio og TV både på nordisk og hjemligt plan. Vil ministeren være med til at fremme også økonomisk den plan, der vel bedst lader sig umiddelbart realisere, hvis viljen er der, den af Ole Hyltoft Petersen i Aktuelt for nogle dage siden fremførte tanke om oprettelse af en række journalisthold uafhængige af de enkelte landes radiofonier til at lave radio- og TV-programmer på nordisk basis? Og hvad de hjemlige forhold angår: hvor længe skal vi vente på, at planerne om voksenundervisning i TV bliver gennemført? I den skriftlige redegørelse afskriver ministeren planerne af økonomiske grunde; kan det virkelig være rigtigt?

Ministeren fremkom i sin redegørelse her i tinget med nogle bemærkninger i forbindelse med omtalen af forholdet mellem folketing, partierne og radiatorådet, der er blevet opfattet som og næsten kun kan opfattes som en bebudelse af, at radioens traditionelle uafhængighed af skiftende regeringer og folketingsflertal nu skal brydes. Er dette meningen, står vi foran en helt ny situation med hensyn til forholdet mellem staten på den ene side og friheden i radio og TV på den anden. Hvis det ikke var meningen, hvad var så meningen med ministerens ord?

Endelig: vi har for nogle dage siden fra finansministeren til investeringsudvalget fået et materiale, der viser nedskæringer på kulturministeriets budgetter i de kommende år i forhold til de budgetter, der var lagt af den tidligere regering. Også ved nedskæringerne sidste forår måtte kulturen som bekendt holde for. Jeg er enig i, at det er godt, vi med den brune betænkning har fået en oversigt over kulturproblemerne som grund-

[K. B. Anderson.]

lag for en debat. Men debatten må ikke gå i stedet for konkrete opgavers løsning. Mit sidste og vigtigste spørgsmål til ministeren er derfor dette: kan ministeren berolige på dette punkt trods de foretagne og trods de bebudede nedskæringer?

Lene Christensen: Med hensyn til film og biografer er den kulturpolitiske redegørelse mindre kritisk end på så mange andre af de områder, som betænkningen beskæftiger sig med. Det kan have flere forskellige forklaringer; den ene, at filmloven er forholdsvist ny, nemlig fra 1965, den anden, at det er en god lov, som er skabt af Julius Bomholt, og som fik bred tilslutning i det høje ting.

Alligevel er det klart, at loven, der hviler på det principielle synspunkt, at film er en væsentlig del af det moderne samfunds kulturliv, må forbedres og ændres i takt med den udvikling, der sker, og de erfaringer, der indhøstes. Jeg noterede da også med glæde, at ministeren i sin redegørelse bebudede en revision i 1970; så skulle der altså være mulighed for at rette de fejl, man nu har fundet.

Allerede nu viser det sig, at loven på formidlingssiden, altså filmdistribution og filmforevisning, har været mindst forudseende. Uanset om bevillingssystemet bevares eller ophæves, som der kan være tale om nu, er det uden tvivl nødvendigt at skaffe langt bedre vilkår for forevisning af den engagerede filmkunst. Det må være mere muligt at vise gode spillefilm også uden for biograferne, f. eks. i forbindelse med kulturcentre, biblioteker, skolevirksomhed og arbejde i oplysningsforbundene. I den forbindelse vil jeg gerne opfordre kulturministeren til at undersøge, hvor mange utidsvarende og meningsløse krav der stilles til filmforevisning, krav, som er med til at hindre en udvikling.

På produktionssiden har det været nogle år, før man har fået øjnene op for de muligheder, loven giver for at skabe filmkunst efter utraditionelle linjer. Såfremt det fortsat viser sig, at der ikke er tilstrækkeligt incitament i loven, må man ændre loven på dette område. Loven synes især at have forudset, at det væsentligste var de såkaldte kvalitetsbidrag eller præmier til danske film produceret i de forløbne 12 måneder. Men

erfaringerne viser, at det er forhåndsgarantien, der får enkeltpersoner eller produktionsselskaber til at påtage sig løsningen af opgaverne. Man bør derfor ved revision af loven overveje at udbygge forhåndsgarantien og til gengæld helt afskaffe præmierne, der som regel har noget tilfældigt over sig.

Med hensyn til kortfilm finder jeg, at det er nødvendigt at fastholde den som en selvstændig kunststart, men dens formidlingssystem bør udvikles i takt med den øvrige kunstformidling.

Der har været en del røre omkring filmuddannelsen. Jeg lagde mærke til, at ministeren sagde, at man skulle se på forholdene på filmskolen, men jeg håber, at ministeren ikke vil lade sig påvirke af den såkaldte besættelse af skolen. Uanset om det kan være svært for udenforstående at finde ud af, hvad årsagerne har været, kan det ikke være rimeligt at drage den konsekvens, som det ærede medlem hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt)s avis gjorde: at man burde lukke skolen. Tværtimod må der skabes så gode muligheder for uddannelse og eksperimentering på filmens område som muligt. Filmen er en moderne kunst, og med Julius Bomholts lov blev film omsider anerkendt som en kunststart. Jeg tror heller ikke, at kulturministeren vil acceptere, at bagstræveriske kræfter skal rokke ved denne opfattelse.

Poul Dam: Det vanskelige ved en sådan almen kulturdebat er jo, at det slet ikke kan undgås, at mange forskellige detaljer kommer med ind i den, herunder også detaljer, som ikke i snæver forstand hører med til kulturpolitikken. Men jeg må sige, at det er de sidste detaljer, som det glæder mig mest at de forskellige ordførere har fremført.

Det synspunkt, at kulturpolitik er en særlig interessant og særlig fornem enklave af tilværelsen, er et farligt synspunkt. Det kan medføre, at kulturen altså er noget, som de mere begavede og mere vidende kan formidle elegant til de mindre begavede og mindre vidende; det kan medføre, at man får det sådan, at det er en slags luksus, en slags flødeskum eller sukkerglasur på lagkagen, og så er man jo i virkeligheden ikke så meget længere. Man kunne sige, at selve det forhold, at man her holder en speciel kulturdebat og tror, at dette stof altså kan behandles særskilt, demonstrerer manglerne

[Poul Dam.]

i hele vort kulturpolitiske syn, demonstrerer, at vi altså ikke er nået så forfærdelig langt, at vi ikke har forstået, at helheden i tilværelsen er en væsentlig anden, end den har været tidligere.

Fru Gunhild Due sagde i slutningen af sit indlæg noget meget vigtigt, som hun i og for sig sagde så godt og så stærkt, at man ikke behøver at gentage det, men jeg føler alligevel trang til at understrege det, nemlig at kultur er samvær. Hvis man udbygger det noget nærmere, må man sige, at alt det, der har at gøre med at fremme fællesskabet mellem mennesker, alt det, der har at gøre med at hjælpe til fællesskabsoplevelser, det er også kulturpolitik og skal også med ind i hele billedet.

Bortset fra disse mere almene bemærkninger ville jeg lige nævne et par ord om filmen, der er et af de mange specialer, som også andre talere her har beskæftiget sig med. Vi står med hensyn til film i et ganske interessant dilemma. Det er det af vore kulturområder, der er mest kommercielt præget, samtidig med at man gerne ønsker at gøre en kulturpolitisk indsats over for det. Jeg synes, at både den tidligere filmlovgivning og den nuværende tydeligt viser, at det ikke lader sig gøre at have en tilfredsstillende ordning i dette dilemma. De kommercielle interesser har i den nuværende ordning og har altid tidligere haft en så stærk indflydelse, at det, vi i øvrigt kan udrette på den filmpolitiske front, er uhyre lidt væsentligt. Vi må i gang med en nytænkning, så sandt som filmen er en kunst- art, der har en væsentlig bredere appel til de store befolkningsgrupper end vel nogen anden kunststart. Vi har muligheder i filmen, og mennesker søger noget i filmen, som gør det naturligt, at man i ganske særlig grad undersøger, hvad der kan gøres her, og under dette gør sig ganske klart, at dette ikke kan gøres uden at træde de kommercielle interesser over tærerne. Det må så gøres.

Morten Lange: Jeg skal kun komme med nogle enkelte bemærkninger om et af de områder, hvor det offentlige vel nok har en særlig indflydelse på kulturlivets udfoldelse. Nu tør man jo snart ikke sige, at der er noget som helst liv, uden at det er en eller

anden form for kulturliv, og det kan vel og være rigtigt. Men lad os nu dog i hvert fald holde fast på, at radio og fjernsyn er nye medier, vi har fået frem, og fjernsynet har gjort tingene nærværende for de mange, der kan blive truffet af det. Jeg synes, det er et af de steder, hvor en kulturpolitik har sit mest levende eller et af de mest levende områder og virkefelter, og hvorledes vi udnytter dette vort pund, er af den største betydning, ikke mindst når vi snakker om, hvilke foranstaltninger det offentlige kan træffe i et kulturlivs interesse.

Jeg har naturligvis med glæde hæftet mig ved, at ministeren i sin redegørelse til tinget nævnte voksenundervisningen som en ting, der var af værdi og med en betydelig fremtid i. Planer for voksenundervisning har været bearbejdet allerede i temmelig lang tid, og lidt er der jo begyndt. Jeg ser næsten uoverskuelige rækker af muligheder i voksenundervisningen i radio og TV, og jeg er meget bekymret over, at på trods af at ministeren i sin redegørelse giver denne form for aktivitet sin støtte, ser det ud til, at denne sag skal trækkes umådeligt i langdrag. Det er efter min opfattelse et af de steder, hvor en investering er særdeles nødvendig. Det kan i høj grad diskuteres, om det falder ind under radiospredningsmidlernes rette anvendelse, og jeg tror, ministeren skulle spekulere på, om ikke i det hele taget undervisning i radio og TV bør have sit eget selvstændige budget. Jeg tror, det vil give det en klogere og rigtigere placering. Men det er i det hele taget sådan, at til at drive kulturvirksomhed i radio og fjernsyn kræves der penge, og jeg tror nok, det er blevet klart for en hel del, at den udvikling, vi har haft i de sidste par måneder, understreger dette særlig stærkt. Man henvendte sig som bekendt til en overøvrighed for at se på licenspolitik og fik et temmelig uklart svar. Men én ting er i hvert fald kommet ganske klart frem i det svar og i resultaterne: at vi i Danmarks radio har været nødt til at skære nogle særdeles gode, særdeles vigtige og kulturelt særdeles værdifulde udsendelser væk, fordi der var nogle, der mente, at vi absolut skulle spare et antal millioner. Vi kan spare ubegrænsede millioner i Danmarks radio, der er næsten ingen grænser for, hvad der kan spares. Men hvis besparelsen går ud på at skære

[Morten Lange.]

kulturelt værdifulde programmer ned, så har vi ikke gjort nogen kæmpeindsats ved at holde kulturdebat her samtidig, og jeg er bange for, at det er det, der er blevet konsekvensen.

Der står i øvrigt nogle bemærkninger i ministerens redegørelse til os, som også giver anledning til stor skepsis. Jeg forstår, at ministeren er bekymret over, at der er nogle medlemmer af radioens programudvalg, der af og til er utilfredse med, hvorledes programcheferne disponerer. Det kan godt ske, vi skal have en anden ledelsesstruktur, men jeg håber, at der, uanset hvilken ledelsesstruktur vi har, er nogen i radiatoradet, i programudvalget og i det hele taget, som vil være utilfredse med nogle af de dispositioner, der er truffet. For de dispositioner, som gør alle glade, det er nu ikke dem, der fremmer kulturen mest. Sådan er det ikke. Hvis det ikke bider og kradsler lidt, ja, så er der altså simpelt hen ingen fremskridt i tingene, så er det kun den ganske almindelige sofalektur, vi kan klare.

Jeg tror, ministeren skulle tage dette i sin erindring, når han spekulerer videre på, hvilken struktur vi skal arbejde under, og jeg tror i alle tilfælde, at den bekymring, han har vist, og derigennem støttet skeptikerne, er der ingen realiteter i.

Der kan lægges andet og mere i ministerens bemærkninger. Jeg har forstået, at det, han i øvrigt har fremført over for os, ikke skal være et forsøg på en yderligere politisering af Danmarks radio. Jeg glæder mig, hvis det er tilfældet, men jeg håber, ministeren vil klargøre sine synspunkter på det område, thi han har spredt mere, skal vi sige tvivl, end han har spredt klarhed med redegørelsen på det punkt.

Meta Ditzel: Vi må indrømme, at der hidtil ikke har været megen tid til at behandle kulturelle spørgsmål i dette ting, og derfor må man glæde sig over kulturministerens oplæg til debat og de indholdsrige, smukke taler, vi har hørt i dag. Vi har været inde på så mange områder, at det virker næsten helt overvældende at tænke på alt det arbejde, der forestår, men man må også håbe, at det betyder, at der nu virkelig er grundlag

for, at vi påtager os at føre en kulturpolitik, som kan give positive resultater.

Men da jeg mener, at vi ikke for alle de store syner, der oprulles, og de perspektiver, man har været inde på, må glemme de nærmest foreliggende opgaver, vil jeg gerne pege på noget ganske konkret, som man kan tage fat på straks, og hvor det er tiltrængt at der gøres en indsats. Jeg vil gerne henstille, at man overvejer, om vi kan forsvare at undlade i højere grad at rette vor opmærksomhed mod at støtte de kulturelle aktiviteter, som i disse år udfolder sig mange steder ud over landet, og som er med til at fjerne den meget omtalte kløft. I provinsen, ikke alene i storbyen Århus, udfoldes der kulturelt liv, og ikke alene i byer som Herning og Holstebro eller i Brande med kunstgavlene vises der prisværdigt initiativ, men det er egentlig forbløffende, hvad mennesker med fantasi, energi og undertiden personlige ofre også andre steder kan sætte i gang uden store økonomiske midler. Lad mig nævne eksempler som Thisted, hvor man har en af landets største musikforeninger, Skagen, hvor der fra biblioteket udgår nye kulturelle aktiviteter, Viborg, hvor der er et glimrende samarbejde mellem kunst- og lokalhistorisk museum, turistforening og bibliotek. Lad mig nævne initiativer ude i landkredsene, f. eks. kunstforeningen i Østhimmerland, der arrangerer koncerter, udstillinger og allerede har haft paneldiskussion om kulturbetænkningen, eller koncerter i Børglum eller forberedelse til oprettelse af en musikhøjskole i Egtved, hvor man i 4 år i en gammel skole i ét klasseværelse har kunnet undervise 4.000 kursister i musik, så disse kursister har kunnet drage ud i landet og igangsætte nye aktiviteter. Det er noget jeg synes har stor værdi ved siden af alle de andre ting, man opruller, og her har jeg endda kun nævnt en del af de ting, der sker i Jylland, og kun nogle af de steder, hvor man med forventning og interesse ser hen til større bevågenhed fra kulturministeriet. Naturligvis må meget af dette arbejde støttes økonomisk, hvis det skal bestå eller udvides, som man ønsker det, og der skulle vel også være mulighed for, at vi i et velstandssamfund, hvor man tumler med store projekter til milliardbeløb, skulle kunne forhøje bevilningerne til den kulturelle fond, der måske

[Meta Ditzel.]

kunne udvides til at omfatte større områder, og bevillingen til den post, der hedder: til ministeriets disposition. Disse to poster omfatter kun 220.000 kr. og 448.000 kr.

En af de største vanskeligheder ude omkring i landet er lokalemangelen. Planen om kulturcentre oprettet på foranledning af kulturministeriet må vel anses for at være opgivet; de fleste mener, det er bedre at opbygge et kulturelt miljø på privat initiativ end ved hjælp af en ansat embedsmand i et offentligt kulturhus. Hellere må man, hver gang man bygger en skole eller udvider et bibliotek, sørge for, at der bliver lokale til f. eks. børneteater med de nødvendige redskaber; at der bliver et isoleret musikrum, hvor de unge kan mødes med deres musikinstrumenter.

Et forslag, man finder i betænkningen, om at oprette stillinger som konsulenter i lighed med fagkonsulenter inden for undervisningsministeriet, er også overvejelse værd — konsulenter, som skal kunne skabe kontakt mellem ministerium og de steder, hvor der er kulturel virksomhed i gang ude i landet, som skal træde hjælpende til ved de forskellige organisationers eller kredsers kulturelle arbejde.

I øvrigt må man håbe, at interessen for de problemer, der oprulles i betænkningen, må nå ud til kommunerne, som heller ikke altid har vist tilstrækkelig forståelse for det kulturelle arbejde. Man må håbe, at det i de nye storkommuner bliver ganske rimeligt og naturligt, at man sideløbende med de andre udvalgte har et kulturelt udvalg, hvorfra der kan udgå både økonomiske midler og kulturelle aktiviteter.

Ministeren for kulturelle anliggender (K. Helveg Petersen): Jeg takker for den debat, der her har været ført. Jeg har jo ikke gjort mig forhåndsforestillinger om, at vi kunne nå til konklusioner på noget enkeltområde, som gjorde det muligt for os at sige: nu har vi fundet løsningen på dette spørgsmål. Meningen med betænkningen er jo, at nu

skulle der sættes en diskussion i gang, der kunne løbe over længere tid, så vi, efterhånden som diskussionen skrider frem, kan få klarlagt de enkelte problemer og disse problemers løsning, de lovgivningsmæssige konsekvenser, og for så vidt synes jeg, at det, der her er sagt, er en udmærket indledning til en sådan længere tids debat, hvori mange andre end vi her i folketinget inddrages.

Jeg kan ikke lade være med at understrege det synspunkt, som jeg gjorde gældende ved redegørelsen i forgårs, at det for mig at se er nødvendigt, at videre kredse af befolkningen tager del i diskussionen. Jeg understreger, at jeg ser det som en betingelse for, at kulturpolitiske aktiviteter kan få en højere placering ved den prioritering af samfundsopgaverne, som vi i folketinget beskæftiger os med.

Jeg vil også gerne sige, at jeg håber meget, at vi her i tinget hyppigere kan få kulturpolitiske debatter, for de indtræffer jo kun med store mellemrum og da gerne knyttet til konkrete lovforslag, der ikke giver os anledning til at komme videre omkring i diskussionen. Når debatten begrænses til museerne, giver det os jo ikke mulighed for at se, hvordan museerne er placeret i den større sammenhæng, og det er denne større sammenhæng, som betænkningen lægger op til en drøftelse af, ikke blot den sammenhæng, der er mellem de kulturpolitiske aktiviteter og de kulturelle institutioner, men også sammenhængen med det øvrige samfund.

Må jeg så gøre et par enkelte bemærkninger til noget af det, der er sagt. Det er ikke muligt for mig at gå dybt ind på de enkeltspørgsmål, der er bragt frem.

Må jeg sige til fru Bodil Koch, at det spørgsmål, som fru Bodil Koch nævnte om, at vi skal prøve på at sprænge kløften mellem finkulturen og massekulturen, jo er et af de væsentligste i hele sammenhængen. Det er nok rigtigt, at der er en betydelig kulturel interesse og i mange kredse en stadig voksende interesse, men det er også rigtigt, at der er en stor uvilje mod mange

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

af de ting, som kulturministeriet beskæftiger sig med. Det tror jeg den tidligere kulturminister ved fra de bunker af breve, der ankommer. Jeg er enig i, at den udvikling, der finder sted inden for den sociale sektor og den boligmæssige sektor, sådan som fru Bodil Koch var inde på det, og som andre ordførere har været inde på det, er meget væsentlig. Jeg tror også, det fremgår ganske tydeligt af den sidste del af betænkningen, at vi i ministeriet er opmærksom på denne sammenhæng. Det ligger naturligvis uden for vore muligheder at fremdrage, hvilke mulige løsninger der er på disse spørgsmål, men væsentligt er det.

Prioriteringen, som fru Bodil Koch var inde på — ja, jeg kan ikke lade være med at udstøde det hjertesuk, at vi jo nok trænger til i folketinget at diskutere prioriteringen af opgaverne, vi skal tage stilling til. Når man får præsenteret lovforslagene, giver det jo ikke anledning til at diskutere, hvilken placering de lovforslag, der fremsættes, har i forhold til den øvrige lovgivning, og hvilke konsekvenser der følger heraf på de årlige finanslove, men det er mit håb, at vi ved den voksende interesse for kulturpolitiske problemer kan få de kulturministerielle budgetter højere op, samtidig med at vi løser den anden opgave: at vække en stigende interesse i befolkningen, sådan som fru Merete Bjørn Hanssen var inde på det.

Kløften mellem os og de unge. Fru Bodil Koch realiserede, at der var denne kløft; andre har været inde på, at der ikke er nogen generationskløft, men der er andre kløfter. Ja, vi opererer med mange kløfter, og det kunne ikke falde mig ind at begynde at sige, at generationskløften er den eneste, men det er da i hvert fald ganske givet, at det er en meget iøjnefaldende og meget stærk kløft, vi her står over for. Det hænger sammen med, at vi ældre har vanskeligt ved at forstå de unge. Vi har fundet vore normer, der er blevet til under andre vilkår end de nu rådende. De unge er vokset op med en helt anden baggrund, og her vil jeg dog gerne minde om de ændringer, der er sket inden for vore uddannelser.

Det er nemlig ikke rigtigt, som hr. Sigsgaard sagde, at der ikke er sket forandringer. Vi har en anden skole i dag end den, hr.

Sigsgaard her skildrede. Det er ikke den samme autoritære skole som den, vi kendte en årrække tilbage. Autoriteten er der, og der er andre tendenser, som har rod i traditioner, men man må ikke tage fejl: der er sket en stærk pædagogisk udvikling, der har muliggjort helt nye normer i skolerne. Der lægges større vægt på, at børnene skal ræsonnere og vurdere, at de skal skelne mellem de påvirkninger, de møder. Man kalder mere end før på deres evner til personlig udvikling.

Det er én af de årsager, der er til de forandringer, der er sket i deres indstilling, men der er jo andre. Der er først og fremmest TV, der jo giver børnene og de unge mulighed for at tale med de voksne næsten med anvendelse af det samme sprog, som de voksne fører. Tænk på, hvilken revolutionerende ændring det i realiteten er! Dermed opstår der hos de unge en følelse af, at de normer, vi har, nok ikke svarer til de problemer, som de skal løse, til de forudsætninger, som de skal tage stilling til, det pres, de skal afbøde.

Fru Bodil Koch var inde på spørgsmålet om kulturcentre, og andre har været inde på det. Jeg vil gerne sige, at hele dette spørgsmål er sat på dagsordenen for at blive der. Jeg ved ikke, om vi skal kalde det kulturcentre, eller vi skal kalde det bycentre. Vist er det jo, at der er noget afskrækkende i ordet „kulturcentre“, sådan som man har behandlet det i den almindelige debat. Jeg tror, vi skal gøre os klart, som vi jo også var enige om det, da vi diskuterede det her i det høje ting for nogle måneder siden, at vi skal vogte os for at pådutte befolkningen institutioner, der ikke modsvares af et behov. Jeg mener ikke, vi behøver at være bange for, at disse behov ikke er der. De er der i meget høj grad, og derfor mener jeg, at vi nu bør gøre nogle forsøg. Jeg tror, vi her bør prøve på at sætte nogle forsøg i gang, så vi kan finde ud af, hvordan man løser disse spørgsmål.

Så meget er givet, at det jo ikke bare er de finkulturelle aktiviteter, vi stræber efter, men vi er klar over, at vi skal byde på andre muligheder, byde på muligheder for dem, der så at sige skal have det ind gennem hænderne, dem, der ønsker at beskæftige sig manuelt med en eller anden aktivitet. Der skal være plads til formning, til maling, til

[Ministeren for kulturelle anlægger.]

musikudøvelse, til hobbies af forskellig karakter.

Vi var enige om, da vi diskuterede det her, med fru Bodil Koch var kulturminister, at vi skulle finde ud af, hvordan de eksisterende institutioner under kulturministeriet kunne tjene dette formål. Nu får vi i nær fremtid lejlighed til at diskutere museumslovene, og vi vil derunder komme ind på, på hvilken måde museerne kan tjene det formål. Vi ved også, at man på bibliotekerne er meget optaget af det. Men jeg tror ikke, de bestående institutioner slår til, og jeg tror, vi bør gå i gang med at gøre et forsøg. I andre lande har man institutioner, der arbejder på meget bred basis, og som har vundet vældig tilslutning i befolkningen.

Må jeg så sige til hr. Lembourn, at vi skal såmænd ikke strides meget om slutningsordene i betænkningen, dette med syntesen mellem den enkeltes krav om udfoldelse og kravet om, at vi i fællesskab skal indrette vor tilværelse fornuftigt. Det, der står fast, er, at vi skal prøve at få disse to tendenser til at gå i spænd sammen. Det er ikke nok, at vi appellerer til den enkeltes udfoldelsestrang. Det er ikke svært at få tilslutning til, at denne trang skal have plads, det kan vi sagtens få. Hele tilværelsen vidner om, at det ikke er svært at få folk til at indse, at der skal være udfoldelsesmuligheder for dem. Det er langt sværere at klare det andet hensyn: hvordan får vi disse mange individuelle interesser passet ind i vor fælles tilværelse? Og denne strid vil vokse. Den vil vokse, fordi der vil være en højere uddannelse, som vil få mange til at synes, at de bør have mere og mere indflydelse, men den vil også vokse, fordi der i stigende grad appelleres til den enkeltes udfoldelse. Så er det nok det væsentligste problem, vi står over for, når vi taler om styringsproblemerne, at få dette til at lykkes og forene de to hensyn.

Jeg vil gerne sige om forureningsproblemet, at det er jo et af de spørgsmål, der ikke naturligt hører ind under kulturministeriet, men det er lige så rigtigt, at det er et uhyre vigtigt spørgsmål, som vi i folketinget kommer til at beskæftige os meget mere med, og vi vil så i regeringen sørge for, at dette spørgsmål bliver taget op med større kraft end hidtil.

Hr. Lembourn var inde på det musiskes stilling i uddannelserne, og fru Merete Bjørn Hanssen var inde på mulighederne for at skaffe udfoldelsesplads for dem, der ønsker personlig at udøve musik. Jeg tror, vi må erkende, at vi ikke har løst dette spørgsmål. Jeg tror, vi må stile efter at udbygge musikkonservatoriernes virksomhed. Jeg tror, vi må åbne dem for amatør-musikken, f. eks. gennem afholdelse af kurser og gennem undervisning i forskellige discipliner. I dag er konservatoriernes uadvendte virksomhed jo nærmest indskrænket til elevkoncerter, som hovedsagelig gennemføres til glæde for eleverne. Vi har de almindelige folkemusikskoler som steder, hvor almindelige mennesker kan henvende sig for at modtage musikundervisning. Disse steder modtager kun en beskedent statsunderstøttelse. Vi må se på disse problemer, og jeg tror, at vi skal se på det i sammenhæng med de forsøg, jeg nævnte før, hvor vi vil undersøge, hvilke aktiviteter det er, vi skal skaffe plads til.

Fru Merete Bjørn Hanssen kom ind på uddannelserne og talte om det nødvendige i, at vi så kulturministeriets uddannelser i sammenhæng med de uddannelser, der gives under undervisningsministeriet. Vi skal se på adgangsbegrænsningsproblemet. Det er helt oplagt, at det spørgsmål vil trænge sig på på arkitektskolen, det er et brændende problem, og jeg er helt enig i den betragtning, at vi må ind i den langsigtede planlægning, som finder sted.

Jeg kan ikke lade være med at gøre den bemærkning til uddannelsesdiskussionen, at vi jo så ofte taler om de manglende muligheder for arbejderbørn for at gennemføre en højere uddannelse; man siger, vi må have sikkerhed for, at de i stigende grad kan få del i de højere uddannelser. Jeg tror, at når vi taler om demokratiuddannelserne, skal vi gøre os klart, at demokratiuddannelserne forudsætter, at vi er i stand til at tilbyde alle en undervisning, en uddannelse, der svarer til de enkeltes forudsætninger, uanset om de har forudsætninger for at gå ind i en højere uddannelse, eller de ikke har de forudsætninger. Det er ikke muligt for os at tale om demokratiuddannelserne, før vi har sørget for, at vi kan give alle, også de svagest stillede, sådanne tilbud. Her har vi ganske særlige problemer, og disse proble-

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

mer må også ses i den kulturpolitiske sammenhæng. Hvordan kan vi skaffe uddannelse til de mange, der har forladt skolen efter 7 år, og som har et behov derfor? Jeg tror, vi må være parat til at gå nye veje her.

Med hensyn til det spørgsmål, som fru Else-Merete Ross rejste, om „Projekt hus“, vil jeg ganske kort sige, at vi i kulturministeriet overvejer, om vi kan bidrage til løsning af det spørgsmål. Det skal ses i sammenhæng med den forsøgsvirksomhed, jeg var inde på før. Jeg ville lægge megen vægt på, om det var muligt for os at få dette spørgsmål klaret. Jeg tror, at vi derved erfarer en række ting, som vil kunne være af stor værdi for os, når vi i den kommende tid skal tage stilling til de enkelte kulturpolitiske aktiviteter.

Fru Gunhild Due begyndte med at sige, at det var et skønmaleri, der var lagt frem. Jeg synes i og for sig, det er en temmelig dystre fremlæggelse. Jeg synes, det blik ud i fremtiden, der er givet, på mange måder er dystert, og det har også været meningen, at vi ville medvirke til, jeg vil ikke sige at fremkalde et chok, men i hvert fald at præsentere læserne for en række kendsgerninger, som er meget provokerende. Og jeg har ikke — det skal være en generel bemærkning til den kritik, som fru Gunhild Due kom med, og som hr. Sigsgaard og fru Hanne Reintoft kom med — jeg har ikke nogen løsninger på disse spørgsmål. Vi har lagt tingene frem, ikke blot for at de skulle indgå i den kulturpolitiske debat, fordi det jo hen ad vejen bliver begrænset, hvad vi har mulighed for at diskutere, bundet, som vi vil være til enkelte lovforslag, men tanken må være den, at vi overalt i vor lovgivning skal have disse perspektiver med, ellers får vi ikke muligheder for at klare opgaven.

Så skal jeg i øvrigt kun sige, at der opstod jo en uenighed mellem fru Gunhild Due og fru Hanne Reintoft, da man behandlede arbejdspladserne, hvor fru Gunhild Due siger, meget realistisk — jeg ved ikke, om det helt holder stik — at arbejdet er lidet glædebringende, det festlige, det foregår uden for arbejdspladserne, og fru Hanne Reintoft siger, at det er på arbejdspladserne, man må skabe glæden, det er dér,

det foregår, det er dér, der må sættes ind. Fru Gunhild Due mener ikke, der er mulighed for at gøre det arbejde, der skal foregå på fabrikker, mere lystbetonet.

Ja, her står vi over for et fundamentalt problem, som vi blot lægger frem, ikke med et svar om løsningen, ikke ved at sige: nu skal vi have et socialistisk system, for så klarer vi det hele — sådan som jeg forstår hr. Sigsgaard mener — så passer det, så kan vi løse det, men sådan at forstå, at vi siger: her er et spørgsmål om vor fælles tilværelse på arbejdspladserne, hvordan vil vi virke med til, at vi fremmer medbestemmelsesret, medindflydelse og medansvar? Det er et problem på arbejdspladserne, det er det på institutionerne, det er det i uddannelserne, det er det overalt. Hvordan kan vi løse det spørgsmål? Det klarer vi ikke med nogle enkelte slagord, det klarer vi kun ved et alvorligt og måske langvarigt arbejde på at løse problemerne og ved skridt for skridt at søge resultater, der kan bidrage til, at hele udviklingen på dette område bliver bedre i overensstemmelse med vort menneskesyn.

Det er jo det spørgsmål, vi møder alle vegne, ikke bare i vore indre politiske diskussioner, ikke bare på arbejdspladserne, men som internationalt er vort allervigtigste: hvordan kan vi tilrettelægge vor tilværelse, sådan at vi tager hensyn til hinanden, og hvordan kan vi sikre selv den svage medindflydelse og medbestemmelse? Der er netop i kraft af den teknologiske udvikling en voksende usikkerhed, og her giver jeg hr. Sigsgaard ret i, at det ikke bare er et spørgsmål om den unge generation, men også om mange andre. De, der oplever kommunesammenlægninger, landmænd, der må gå fra deres erhverv, arbejdere, der må omskoles, føler en usikkerhed over for de nye mønstre. Og her kommer så den elektroniske databehandling ind med alle de farer, den rummer, hvis vi ikke i tilstrækkelig grad sikrer os herredømme over anvendelsen deraf. Det er ikke underligt, at vi føler os på vej henimod den „fagre nye verden“ med alt, hvad det indebærer, og det er denne indstilling, der breder sig i befolkningen, og som vi må tage op som den provokation, det er.

Må jeg sige til fru Gunhild Dues bemærk-

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

ninger om teaterproblemerne, at jeg i og for sig ikke forstår den kritik, der blev rettet imod de bemærkninger, der står i betænkningen. Nu står der jo meget i betænkningen, og jeg er helt klar over, at der er mange enkeltbetragtninger, som man godt kan holde op i lyset og sige, at her har vi sagt nogle ting, som ikke er særlig fornuftige og ikke særlig godt sagt. Det er meget let at finde sådanne eksempler. Men jeg kan altså ikke se, at vi i og for sig har sagt noget forkert om miljøteatret, når vi siger, at vi naturligvis, når der skal lægges repertoire, må tage hensyn til dem, repertoiret skal gælde. Deri ligger jo ikke, at man vil censurere og sige: nu må man kun få det og det teaterstykke ud på den og den virksomhed. Deri ligger, at de, der er med til at udvælge, hvilket teaterstykke de får ud på det sted, der er tale om, er med til at bestemme under hensyn til deres interesser. Jeg fik da også indtrykket af, at da vi kom over til museerne, mente fru Gunhild Due, at dér skulle man tage hensyn til publikum netop ved en formidling. Jeg tror ikke, vi kommer uden om formidlingsprocessen på mange niveauer, hvor vi bevidst stræber efter at gøre de værdier, vi taler om, tilgængelige for flere og flere. Deri ligger ikke noget ønske om at ignorere nogen eller diskriminere eller noget som helst odøst.

Til hr. Sigsgaard vil jeg blot sige det, som jeg var inde på før, at det er jo meget let at kritisere alt det, der her er lagt frem, feje det af bordet og sige, at det er jo ikke noget, der duer, før vi får lavet samfundet om. Men hvordan får vi lavet det samfund om? Kan hr. Sigsgaard give mig en forklaring på, hvordan det sker i et snuptag, på en måde, så der ikke går værdier i stykker, som selv hr. Sigsgaard ville beklage at vi mistede? Det er let nok at sige, vi klarer ikke disse ting, før vi får et socialistisk system, men har hr. Sigsgaard da nogle eksempler på, at man i de lande, hvor man har indført socialismen, har et rigt og blomstrende kultureliv med den frihed, som hr. Sigsgaard påkalder? Jeg tror ikke, vi løser det så let. Men sådan som det er lagt frem, er der alle operationsmuligheder. Hvis vi var af den opfattelse her i landet, at vi burde gå socialismens vej,

hvis flertallet var af den opfattelse, så burde vi gøre det, men vi må have nogle beviser for, at det fører til de lyksaligheder, der er tale om, også på det kulturpolitiske område. Her er lagt ting frem, som kan diskuteres, og som jeg mener sikrer en udvikling også i den retning, som hr. Sigsgaard ønsker.

Må jeg sige til hr. Niels Matthiasen, og det gælder også andre, der har taget ordet efter ordførerne, at jeg har ikke noget ønske om, at denne betænkning blot skulle være en sovepude; nu kom den, og så kunne vi i øvrigt se tiden an og håbe på, at noget ville vise sig. Det er ikke tanken, men jeg har antydnet tidligere, at jeg tror, at en sådan diskussion, som denne betænkning kan give anledning til her og andetsteds, er nødvendig og også en forudsætning for, at de kulturpolitiske aktiviteter kan få den højere prioritering.

De lovforslag, der kommer i nær fremtid, vil jo være en dokumentation for, at der ikke er tale om en pause. Jeg siger som min personlige opfattelse, at for mig drejer det sig om at få en debat i gang, der vil muliggøre, at vi kan gå hurtigere frem, men jeg tror ikke, det tjener noget formål, at man går så hurtigt frem, at det vækker — nu sætter jeg det på spidsen — en reaktion rundt omkring derved, at andre formål må vige, som det store flertal vil have skal gå foran disse formål. Nu har man talt om boligproblemet og dets kulturpolitiske betydning. Det er et af spørgsmålene — der er jo andre. Det er jo det, der er vort problem i folketinget, at hver gang vi bruger flere midler på ét område, må vi spare på et andet, og det er næsten altid livsvigtige forhold, vi må skære på. Men for mig at se må det være en opgave at prøve på at overbevise hinanden om, at dette her er så vigtigt for vor tilværelse individuelt og i fællesskab, at vi må give det højere prioritet.

Til de konkrete spørgsmål, hr. K. B. Andersen stillede, vil jeg sige — det tror jeg også hr. K. B. Andersen vil vide ud fra min fortid i det nordiske, som ikke var særlig glørværdig, men hvor jeg dog prøvede på at medvirke efter evne til et samarbejde; det var ikke altid sådan, at jeg syntes, skuffelser blev undgået — at jeg helhjertet vil støtte alle muligheder for,

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

at et nordisk kultursamarbejde kan udbygges, og jeg håber, at den debat, der føres om den økonomiske union, vil bidrage til løsnelse også inden for det kulturelle samarbejde.

Så er der spørgsmålet om budgetterne. Det er jo rigtigt, at der er en lavere stigningstakt i de kommende 3 års budgetter, end vi tidligere regnede med; det er et forhold, der gør sig gældende for alle ministerier, og kulturministeriet er ikke specielt hårdt ramt. Jeg er ikke glad for de begrænsninger, der måtte foretages, men jeg vil dog som trøst sige, at der er en betydelig stigning fra 311.670.000 kr. på finansloven 1968-69 til 362 mill. kr. på budgettet for 1969-70. Det er dog en ganske stor stigning, der muliggør, at vi kan ekspandere på væsentlige områder. Men jeg finder ikke, det er tilstrækkeligt — lad mig skynde mig at føje det til.

Med hensyn til det spørgsmål, som også hr. Morten Lange var inde på, og som har været så stærkt fremme i pressen, nemlig dette om radioen og fjernsynet og de udtalelser, jeg fremsatte her i tirsdags, har der været en række misforståelser, og der er ført hårde angreb frem på mig for, at jeg nu skulle ville gå reaktionens ærinde. Man har endda sagt, at jeg skulle efterligne de Gaulle i bestræbelserne for nu at ville opbygge en rent statsdirigeret institution. Lad mig så repetere, hvad det var, jeg sagde.

Jeg fastslog, at rådet i meget betydeligt omfang har måttet delegere programlægningen og programansvaret til programcheferne, og jeg føjede til, at jeg ikke turde sige, at dette var forkert, men at jeg på baggrund af den kritik, som radiorådets medlemmer udøvede fra tid til anden af udnyttelsen af denne frihed, som man altså selv har udvirket, kunne udlede, at man ikke havde fundet frem til den helt rigtige kompetencefordeling. Jeg synes ikke, der i den formulering ligger noget som helst om, at nu har jeg planer om, at der skal gribes ind over for den frihed, der er tale om. Det vil være nødvendigt, at vi til stadighed har det meget vigtige medium, som radio og fjernsyn er, under observation. Vi kan ikke på noget tidspunkt sige, mener jeg,

at nu har vi fundet den endelige løsning. Det er det, jeg har ment at jeg ville pege på som et oplæg i debatten over for den diskussion, der nu engang føres i befolkningen; det er da kun rimeligt, at jeg som den minister, der er ansvarlig for dette område, også peger på hele denne problematik. Det kunne jo være, man fandt, at det var rimeligt at samle ansvaret hos én person, generaldirektøren, at radiorådet fandt, at det var en bedre løsning end den, man har nu. Jeg har intet ønske om at foretage en forandring, jeg har ønsket, at dette spørgsmål drages frem i debatten. Det er, hvad jeg har sagt om programlægningen.

Om det andet punkt, som drejer sig om det økonomiske, vil jeg gerne sige følgende. Efter et linjebud i mit manuskript, der markerede en afstand mellem de to afsnit, har jeg sagt, at med den selvstændighed, der er tillagt Danmarks radio, og med den stærke islet i radiorådet af medlemmer udpeget af folkettinget eller af dets partier må det have været en forudsætning, at der skulle være en nærmere kontakt mellem folkettinget, partierne og rådet, og jeg tror, at denne kontakt trænger til at blive styrket. Jeg mener, at når der i radiorådet sidder medlemmer, der er udpeget af partierne i folkettinget, ja, så betyder det ikke, at disse medlemmer ikke selvstændigt skal kunne tage stilling til de spørgsmål, der forelægges i rådet, men når det er således, at folkettinget ønsker at være med i de økonomiske overvejelser, og det gør man jo — licensproblemet skal i finansudvalget, og statsrevisorerne har med regnskabet at gøre — ja, så må det være rimeligt, at der er en kontakt mellem de medlemmer, der er i rådet, og folkettinget. Det er, hvad jeg har sagt, og det skulle ikke kunne give anledning til beskyldning om, at nu vil man gribe ind over for radioens frihed.

Til slut blot dette, at jeg håber, at denne debat nu kan løbe her og andetsteds. Jeg vil gerne slutte med et citat, som for mig siger noget karakteristisk om de opgaver, vi har, når vi taler om kulturpolitik. Det er en engelsk filosof, der siger:

„Hver af os er led i en lang kæde, og vi udnytter ikke evnerne til at være

[Ministeren for kulturelle anliggender.]

menneske uden netop i det at tage imod og videreudvikle den kultur, vi er en del af. Derfor vurderer jeg ikke et land eller en periode efter bare den daglige lykke for individerne i samfundet, men også efter det bidrag, som landet og perioden giver civilisationen“.

(Kort bemærkning).

K. B. Andersen: Jeg er glad for den meget klare udtalelse af ministeren om det spørgsmål, jeg rejste om forholdet mellem folketing og radio, men det, ministeren sagde heroppe, var jo svar på noget lidt andet end det indtryk, man måtte få af ministerens tale, fordi ministeren i sin redegørelse gav indtryk af, at der var noget, der skulle ændres i det hidtidige forhold, idet ministeren siger, at den kontakt trænger til at blive styrket. Det er disse bemærkninger sammen med forskellige andre, skal vi sige begivenheder under det nuværende lidt hårde flertal, eller skal vi sige det nuværende flertals lidt hårde fremfærd, der har givet anledning til forståelig uro. Men jeg må altså forstå ministerens udtalelser sådan, at ministeren ikke har ønsket, at der skulle ske nogen ændring, sådan som det egentlig fremgik af redegørelsen. Og så kan jeg for min del være beroliget.

Bodil Koch: Nu har vi jo drøftet meget, og jeg har da også selv været med til at fremhæve alle de komplicerede forhold, hvor kulturpolitikken skyder sig ind, boligspørgsmål og alle disse sociale, uddannelsesmæssige spørgsmål osv. Alligevel, mens jeg sad og hørte på, at nu skulle diskussionen om kulturministeriets lovområde løbe, kom den gamle kulturminister op i én, og jeg mindedes, hvordan man gang på gang næsten med smerte følte, at man løb på en mur med opgaver, som man vidste skulle løses. Jeg tænker på det kgl. teater, jeg tænker på nationalmuseet, jeg tænker på arkiverne og den tilstand, mange af arkiverne er i. Vi må jo ikke midt i hele det sociale, menneskelige aspekt, som er uløseligt forbundet med kulturpolitik, glemme, at man som kulturminister er sat til at værne et ganske bestemt område, og jeg mener, at i et velfærdssamfund som vort må man tage

fat på nogle af de opgaver, der har ligget og rumlet, jeg ved ikke igennem hvor mange år. Jeg tør vædde på, at nationalteatrene i Moskva og i Prag nok skal blive holdt bedre og værnet mere om end vore.

Sigsgaard: Også jeg takker for ministerens svar og specielt for svaret vedrørende radio og TV. Jeg skal kun beklage, at ministeren, så vidt jeg hørte, ikke så sig i stand til at tage samme klare stilling imod reklame i TV som tidligere.

Ministeren havde i øvrigt forstået mit første indlæg sådan, at jeg havde den opfattelse af kulturpolitik, at det hele egentlig var meget let, for der var ikke rigtig noget at gøre nu, og man kunne sætte sig og vente med hænderne i skødet på, at vi engang fik et socialistisk system. Jeg må have udtrykt mig uklart, for jeg har ikke sagt noget sådant. Jeg har derimod sagt, at der er grænser for, hvor langt vi kan komme i det eksisterende samfundssystem, og at den målsætning, jeg ridsede op, kun fuldt ud kan realiseres i et andet system, i et socialistisk system. Jeg har ikke sagt, at opgaverne vil blive løst i et socialistisk system; det afhænger selvfølgelig af, hvordan systemet udformes. Mange socialistiske systemer er autoritære og beskærer menneskers frihed på en helt uacceptabel måde. Målsætningerne kan ikke realiseres i sådanne systemer, og jeg har naturligvis intet ønske om, at nogen skal leve under sådanne systemer. Der er ingen tvivl om, at det nuværende system vil blive ændret. Der er på den baggrund lidt for meget tilbøjelighed til ligesom at betragte det eksisterende som evigt og uforøgængeligt.

Jeg beklager i øvrigt, at ministeren har forstået mig sådan, at jeg ligesom prøver på at slippe lidt billigt om ved det, ved bare at sætte mig ned og vente på, at himlen, eller hvem ved jeg, skal give os et fremtidigt paradys, hvor alle vores gode ønsker kan opfyldes. Men det gør det altså nødvendigt for mig at understrege, at jeg ikke har sympati for politisk at sidde med hænderne i skødet, og når jeg tager ordet her i salen, er det i almindelighed for at kritisere, at der på det ene eller andet område sker for lidt. Jeg pegede altså tværtimod i mit indlæg på en række reformer, der bør arbejdes for nu,

[Sigsgaard.]

og som i øvrigt kan være med til at bane vejen for et nyt samfund.

Ministeren for kulturelle anliggender (K. Helveg Petersen): Jeg vil gerne sige til hr. K. B. Andersen, at jeg kan ikke erkende, at jeg har udtrykt mig uklart med hensyn til radioens og fjernsynets stilling. Hvad jeg sagde i afsnittet om programproblemet, var, at det kunne tyde på, at man ikke har fundet frem til den helt rigtige kompetencefordeling. Dermed har jeg intet sagt om, at jeg vil gribe ind. Det er jo radiatorådet, der bestemmer kompetencefordelingen. Radiorådet kan jo lave om på det. Det ved jeg ikke om radiatorådet vil, jeg har bare sagt, at det var rimeligt at se på tingene ud fra det synspunkt, at man nok ikke har fundet den rigtige kompetencefordeling, men jeg griber ikke ind.

Dermed tror jeg, jeg har rammet en pæl igennem hele denne debat. Jeg ønsker ikke en ufarlig radio, jeg ønsker en levende og åben debat og har intet som helst ønske med hensyn til, at der skal lægges den allerfjernte blokering i vejen for, at denne debat kan udfolde sig.

Det, jeg sagde om det andet, om det økonomiske, var, at her er der nogle spørgsmål, som vi særskilt kommer til at se på, om kontakten mellem folketing og radiatoråd. Men det skal alene ses på den baggrund, at folketinget jo nu engang har indflydelse på radioens økonomi gennem finansudvalget og gennem statsrevisionen, så det er en logisk konsekvens, at man har denne kontakt. Der ligger heller ikke noget som helst ønske om at gribe ind over for radioen på en måde, der har noget som helst med statsformynderi at gøre.

Må jeg sige til fru Bodil Koch, at de mange, mange ting, der melder sig som væsentlige krav for os, må vi se om vi kan få plads til, og her er det altså, at vi skal have folketingets støtte.

Endelig til hr. Sigsgaard, der spurgte om reklame i TV. Jeg har intet ønske om reklame i TV, jeg er ikke tilhænger deraf. Mere tror jeg ikke jeg behøver at sige ved denne lejlighed. Det er, hvad jeg har sagt før, og hr. Sigsgaard skal ikke finde mig blandt dem, der vil fremme det kommercielle TV.

Hermed sluttede forhandlingen.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 1 medlem til Rask-Ørsted Fondets bestyrelse (i stedet for Bernhard Baunsgaard).

(Jfr. tidenden sp. 4518).

Valgt blev: *Samuelson*.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af folketinget Otto Mørch, Horn, Axel Ivan Pedersen og Søgaard har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af færdselsloven. (Reglerne om erhvervsmæssig personbefordring).

Finansudvalget har afgivet tillægsbetænkning over forslag til finanslov for finansåret 1. april 1969-31. marts 1970. Eksemplarer vil blive omdelt.

Medlem af folketinget Eva Ree har meddelt mig, at hun ønsker til justitsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Finder ministeren anledning til at ændre de særlige færdselsregler, der gælder for militære køretøjer, herunder specielt reglerne for kolonnekørsel?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag:

Ordføreren for forslagsstillerne (Otto Mørch): Jeg skal herved tillade mig at fremsætte *forslag til lov om ændring af færdselsloven. (Reglerne om erhvervsmæssig personbefordring).* Da den af justitsministeren den 12. december 1968 ved fremsættelse af forslaget til ændring af færdselsloven bebudede ændring af lovens § 73 (regler om erhvervsmæssig personbefordring) ikke kan forventes fremsat som forslag før 15. marts og dermed ikke får mulighed for færdigbehandling i denne folketingssamling, ønsker socialdemokratiet gennem dette lovforslag snarest at skabe ordnede og trygge forhold på hyrevognsområdet. Siden lovændringen i 1955, der gav fri hyreret for alle lillebiler, har hyrevognsområdet udviklet